

**

*0: EK

*1: 2006-2007

*2: 19

*3: WordXP

*4: 19de vergadering

*5: Dinsdag 13 februari 2007

*6: 13.30 uur

**

Voorzitter: Timmerman-Buck

Tegenwoordig zijn 61 leden, te weten:

Van de Beeten, Bemelmans-Videc, Van den Berg, Bierman-Beukema toe Water, Biermans, Broekers-Knol, Van den Broek-Laman Trip, Coppoolse, Van Dalen-Schiphorst, Dees, Doek, Doesburg, Van Driel, Dupuis, Eigeman, Essers, Franken, Van Gennip, De Graaf, Hamel, Hessing, Hoekzema, Holdijk, Jurgens, Kalsbeek-Schimmelpenninck van der Oije, Ketting, Kox, Van Leeuwen, Leijnse, Linthorst, Luijten, Maas-de Brouwer, Meindertsmas, Meulenbelt, Van Middelkoop, Minderman, Noten, Van den Oosten, Pastoor, Platvoet, Putters, Rabbinge, Rosenthal, Ruers, Russell, Schouw, Schuurman, Schuyer, Slagter-Roukema, Swenker, Tan, Terpstra, Thissen, Timmerman-Buck, Vedder-Wubben, Wagemakers, Walsma, Werner, Westerveld, Witteveen en De Wolff,

en de heer Zalm, minister van Financiën, de heer Veerman, minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, en de heer Van Geel, staatssecretaris van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer.

**

*N

De **voorzitter**: Ik deel aan de Kamer mede dat zijn ingekomen berichten van verhindering van de leden:

Nap-Borger, Van Thijn, Ten Hoeve en Van der Lans, wegens bezigheden elders;

Middel, wegens persoonlijke omstandigheden.

**

Deze berichten worden voor kennisgeving aangenomen.

De **voorzitter**: De ingekomen stukken staan op een lijst die in de zaal ter inzage ligt. Op die lijst heb ik voorstellen gedaan over de wijze van behandeling. Als aan het einde van de vergadering daartegen geen bezwaren zijn ingekomen, neem ik aan dat de Kamer zich met de voorstellen heeft verenigd.

**

(Deze lijst is, met de lijst van besluiten, opgenomen aan het einde van deze editie.)

*B

!Hamerstukken!

Aan de orde is de behandeling van:

- **het wetsvoorstel Wijziging van de Telecommunicatiewet in verband met het vaststellen van nadere bepalingen over het gebruik van nummers ter bescherming van de consument (30537);**
- **het wetsvoorstel Wijziging van de Wet milieubeheer ter uitvoering van verordening (EG) nr. 2216/2004 van de Commissie van de Europese Gemeenschappen van 21 december 2004 inzake een gestandaardiseerd en beveiligd registersysteem overeenkomstig Richtlijn 2003/87/EG van het Europees Parlement en de Raad en Beschikking 280/2004/EG van het Europees Parlement en de Raad (PbEU L 386) (Uitvoeringswet EG-verordening register handel in broeikasgasemissierechten) (30639);**
- **het wetsvoorstel Wijziging van de Zeevaarlbemanningswet in verband met de implementatie van richtlijn nr. 2005/45/EG van het Europees Parlement en de Raad van de Europese Unie van 7 september 2005 betreffende de wederzijdse erkenning van door de lidstaten afgegeven bewijzen van beroepsbekwaamheid van zeevarenden en tot wijziging van Richtlijn 2001/25/EG (PbEU L 255) (30684).**

Deze wetsvoorstellen worden zonder beraadslaging en zonder stemming aangenomen.

De **voorzitter**: Wij zouden nu toe zijn aan de behandeling van wetsvoorstel 30117, ware het niet dat de minister van Financiën vastzit in een demonstratie van, naar ik meen, zelfs ambtenaren... Hij is wel op weg hierheen, dus ik schors de vergadering nu een paar minuten.

**

De vergadering wordt enkele minuten geschorst.

*B

!Vennootschapsbelasting!

Aan de orde is de behandeling van:

- **het wetsvoorstel Aanpassing van de regeling in de Wet op de vennootschapsbelasting 1969 betreffende de omzetting van een vaste inrichting met verliezen in een deelneming (30117).**

De beraadslaging wordt geopend.

*N

De heer **Rabbinge** (PvdA): Mevrouw de voorzitter. De in dit wetsvoorstel voorziene regeling lijkt uitsluitend technisch van aard. Toch kunnen de gevolgen van deze regeling grote politieke consequenties hebben en om deze reden voer ik namens de PvdA-fractie het woord hierover.

Voorzitter: Wagemakers

De heer **Rabbinge** (PvdA): Voorzitter. Mijn fractie onderschrijft de opvatting van de regering dat deelnemingsvrijstelling in de vennootschapsbelasting een van de grondslagen van het Nederlandse fiscale vestigingsklimaat is, zij is het er van harte mee eens. Ondernemingswinsten binnen één en dezelfde bedrijfskolom kunnen slechts één keer worden belast: ne bis in idem. Als keerzijde hiervan is het terecht is dat ondernemingsverliezen binnen een bedrijfskolom ook slechts eenmaal in aftrek komen. Het wetsvoorstel is erop gericht, de deelnemingsvrijstelling en dus ook de keerzijde te omringen met een aantal antimisbruikmaatregelen. In het eerste geval gaat het vanzelf, in het tweede geval zijn maatregelen nodig. Dit heeft dan ook de volledige instemming van mijn fractie. Het is evenwel de vraag of een en ander afdoende zal zijn. Er worden verschillende voorzieningen getroffen en diverse open einden worden nu dichtgeschroeid. De indiening van het wetsvoorstel vond plaats voordat op Europees niveau het Marks & Spencer-arrest werd afgewikkeld, waarbij Marks & Spencer deels in het gelijk gesteld werd. Bij de schriftelijke inbreng heeft mijn fractie gevraagd of dit arrest ook gevolgen moet hebben voor de in dit wetsvoorstel voorziene antimisbruikmaatregelen en in hoeverre nog aanvullende maatregelen nodig zijn. De minister beantwoordt deze vraag met de redenering dat het Europese Hof van Justitie oordeelde dat een regeling, zoals toegepast door de Britse vennootschap, om verliezen in aftrek te brengen als het een land buiten de EU betreft, is toegestaan, doch dat dit voor verliezen binnen andere lidstaten van de EU niet is toegestaan, behalve als het een verlies betreft die in de lidstaat van oorsprong onverrekenbaar is. In het laatste geval verplicht het EU-recht Groot-Brittannië om het buitenlandse verlies over te nemen, en dit geldt in dezelfde mate voor de andere lidstaten.

In artikel 13c van het wetsvoorstel wordt de Nederlandse inhaalregeling besproken. Met dit artikel worden de verliezen van een buitenlandse vaste inrichting beperkt. Over deze verliezen heeft het Hof van Justitie zich niet uitgelaten. De minister vindt het daarom riskant, aan de Britse behandeling conclusies te verbinden voor de behandeling van vaste inrichtingen in Nederland, in bezit van buitenlandse vennootschappen. Het Hof van Justitie staat toe, de aftrek van buitenlandse verliezen te beperken tot uitzonderingssituaties. De minister stelt daarom dat artikel 13c alleen leidt tot een heffing over de winst ter grootte van eerder onverplicht in aftrek toegestane verliezen en hij concludeert dat de regeling verenigbaar is met het Europees recht en dat het Marks & Spencer-arrest derhalve geen gevolgen heeft voor de in dit wetsvoorstel voorziene maatregelen. Toch heeft mijn fractie twijfels en zij vraagt zich af of dit potentiële lek in de wet voldoende is dichtgeschroeid, omdat immers de verliezen op een zodanige wijze op het resultaat in mindering kunnen worden gebracht dat er überhaupt geen sprake is van winst. Het is daarom de vraag of de minister in de memorie van toelichting of bij de invoeringsmaatregelen bij AMvB geen voorziening moet treffen om dit oneigenlijk gebruik van deze wet te voorkomen.

Veel verder gaat in dit verband het voorstel dat mijn collega Essers zo dadelijk zal doen en dat ik zeer geschikt acht. Het komt erop neer dat ondernemingswinsten rechtsvorm-neutraal zijn. Dit wil zeggen dat er voor de belastingheffing geen verschil wordt gemaakt tussen een vaste inrichting en een dochtervennootschap. In dat geval is het hele probleem opgelost, maar dit vergt een veel verdergaande wetswijziging. De doelstelling van de wet wordt dan niet alleen ten volle onderschreven, maar ook gerealiseerd. De effectiviteit en toereikendheid van het instrument worden dan versterkt. Zeker gelet op het Marks & Spencer-arrest moeten wij dat op dit moment betwijfelen. Daarom vraag ik de minister om in te gaan op deze belangrijke kwestie, die grote gevolgen kan hebben voor de verrekening van verliezen door internationale ondernemingen en dientengevolge voor de belastinginkomsten van Nederland.

Ten slotte wil ik van deze gelegenheid gebruikmaken om de minister van Financiën hartelijk te bedanken voor zijn plezierige samenwerking met de Eerste Kamer. Hier en ook in een eerdere verantwoordelijkheid bij de WRR hebben wij verschillende keren de degen mogen kruisen, steeds met zeer veel genoegen. Op diverse plaatsen zijn de kwaliteiten van de minister al gememoreerd. De begrotingsdiscipline, het strakke financiële beleid en ook de goede wijze waarop 's lands schatkist werd beheerd, passen bij de politieke overtuiging die de minister in de jaren zestig en zeventig in Enkhuizen beleed. Ook daarvoor zeer veel dank. Ik heb zijn deskundigheid en bereidheid tot discussie bijzonder gewaardeerd. Namens mijn fractie wens ik hem dan ook zeer veel succes buiten de politiek.

*N

De heer **Essers** (CDA): Voorzitter. Het thans voorliggende wetsvoorstel gaat over een reparatie van artikel 13c van de Wet op de vennootschapsbelasting 1969, een antimisbruikbepaling die onderdeel uitmaakt van de regeling van de deelnemingsvrijstelling. Het lek dat dit wetsvoorstel tracht te dichten, was al snel na de invoering in 1990 van artikel 13c van de Wet op de vennootschapsbelasting bekend. Toch bleef toen een reparatie uit, omdat volgens de memorie van toelichting er aanvankelijk geen signalen waren dat op grote schaal van dit lek gebruik werd gemaakt. Pas toen bleek dat dit wel het geval was, is dit reparatiewetsvoorstel op 12 mei 2005 aan de Tweede Kamer aangeboden.

De aankondiging van dit wetsvoorstel vond reeds plaats bij persbericht van 9 februari 2004. Het roept dan toch wel enige verwondering op dat pas vandaag, ruim drie jaren later, dit wetsvoorstel ter afronding voorligt in de Eerste Kamer. Daar komt bij dat ook de schriftelijke beantwoording van de zijde van het departement van de door de commissie voor financiën van deze Kamer gestelde vragen bepaald niet vlot verliep. De in het voorlopig verslag van 8 februari 2006 gestelde vragen werden pas op 23 mei 2006 in de memorie van antwoord behandeld, terwijl de op 20 juni 2006 in het nader voorlopig verslag gestelde vragen eerst op 8 december 2006 in een nadere memorie van antwoord werden

beantwoord. Dat kan natuurlijk liggen aan de kwaliteit en moeilijkheidsgraad van de door de commissie gestelde vragen, maar waarschijnlijk zal ook de aandacht die het wetsvoorstel Werken aan winst van het departement vergde aan deze vertraagde beantwoording debet zijn geweest. Op zichzelf kan men hiervoor begrip opbrengen, maar aan de andere kant staat deze trage afwerking op gespannen voet met de aanleiding voor het indienen van dit wetsvoorstel: het op grote schaal gebruikmaken van het lek in artikel 13c. De vraag dient zich dan ook aan welke schade de schatkist heeft opgelopen door deze vertraagde behandeling. Of heeft het oneigenlijk gebruik na de publicatie van het persbericht zich niet meer voorgedaan? Graag ontvangen wij een nadere toelichting van de minister.

Aangezien wij in de schriftelijke behandeling al uitgebreid zijn ingegaan op diverse technische kwesties die met dit wetsvoorstel samenhangen, zal ik mij thans beperken tot een tweetal aspecten. Het eerste is een principiële punt, dat naar onze mening -- ik ben blij dat de heer Rabbinge zich daarbij aansluit -- in de toekomst door het nieuwe kabinet onder de loep moet worden genomen. Het tweede aspect betreft een meer uitvoeringstechnisch, maar desalniettemin ook principiële punt dat naar onze mening thans reeds door de minister moet worden toegezegd.

Ik begin met het louter principiële punt. Dit wetsvoorstel vestigt wederom de aandacht op het gegeven dat de huidige belastingheffing van ondernemingen niet rechtsvormneutraal is. Dat is niet alleen zo in puur binnenlandse verhoudingen -- een ib-onderneming wordt fiscaal anders behandeld dan een bv -- maar ook in grensoverschrijdende situaties. Indien een Nederlandse onderneming, stel een bv, haar activiteiten wil uitbreiden naar het buitenland, staan haar wat betreft de juridische vorm waarin zij deze activiteiten wil verrichten twee mogelijkheden ter beschikking. Zij kan dit doen door middel van een buitenlands filiaal, in vaktermen een vaste inrichting, dan wel door middel van een rechtspersoon, bijvoorbeeld een bvba of een GmbH. De fiscale gevolgen van deze twee opties verschillen aanzienlijk. Zij worden helder omschreven in de memorie van toelichting bij dit wetsvoorstel.

Een van de meest markante verschillen ziet op de fiscale behandeling van in het buitenland geleden verliezen. Indien de buitenlandse vaste inrichting verliezen lijdt, komen deze direct ten laste van de wereldwinst van de Nederlandse bv. Daar staat tegenover dat in het geval in de toekomst in die buitenlandse vaste inrichting winsten worden behaald, deze winsten in Nederland worden belast indien en voor zover deze niet uitgaan boven de in Nederland verrekende buitenlandse verliezen. Voor zover zij daar wel boven uitgaan, worden zij in Nederland vrijgesteld ter voorkoming van dubbele belasting; dit is de zogenoemde inhaalregeling. Indien daarentegen de buitenlandse activiteiten in de vorm van een buitenlandse rechtspersoon, een dochtervennootschap, worden uitgeoefend, blijven de resultaten van die in het buitenland gevestigde dochter, winsten zowel als verliezen, als gevolg van de werking van de deelnemingsvrijstelling geheel buiten de Nederlandse belastinggrondslag.

Deze verschillende behandeling van buitenlandse vaste inrichtingen en dochtervennootschappen heeft in het verleden geleid tot het misbruik waar artikel 13c van de Wet op de vennootschapsbelasting op ziet. Indien te voorspellen was dat buitenlandse activiteiten in eerste instantie verlieslijdend zouden zijn, werden deze ondergebracht in een vaste inrichting. De verliezen werden rechtstreeks ten laste van de Nederlandse belastinggrondslag gebracht. Op het moment dat te verwachten viel dat de verliezen in de nabije toekomst zouden omslaan in winsten, werd de vaste inrichting ingebracht in een buitenlandse dochtervennootschap. Het gevolg hiervan was dat de werking van de inhaalregeling werd omzeild, omdat na de inbreng van de vaste inrichting in de buitenlandse dochter de deelnemingsvrijstelling van toepassing was.

Het bestaande artikel 13c voorkomt dit oneigenlijke gebruik. Het onderhavige wetsvoorstel repareert vervolgens het feit dat in artikel 13c geen rekening is gehouden met de mogelijkheid dat de buitenlandse vaste inrichting ook kan worden ingebracht in een buitenlandse tussenhoudster. Men moet echter goed voor ogen houden dat artikel 13c en het onderhavige wetsvoorstel niet nodig zouden zijn, indien de belastingheffing van ondernemingswinsten rechtsvormneutraal zou zijn; dat wil zeggen indien er voor de belastingheffing geen verschil wordt gemaakt tussen een vaste inrichting en een dochtervennootschap. Dit zou niet alleen leiden tot een opschoning van veel uiterst gecompliceerde fiscale regelingen, maar belangrijker nog, de rechtsvormkeuze zou dan kunnen worden losgekoppeld van fiscale overwegingen en uitsluitend afhankelijk worden gemaakt van bijvoorbeeld civielrechtelijke aspecten.

Deze optie, die kan leiden tot wat sommigen een strikte toepassing van het territorialiteitsbeginsel noemen, verdient naar onze mening serieuze overweging en nadere studie. Deze studie zal reeds voor een deel door het vorige kabinet zijn verricht, maar zou door het nieuwe kabinet verder ter hand moeten worden genomen. Ook na Werken aan winst is de vennootschapsbelasting immers zeker nog niet af. Wellicht wil de minister, ondanks zijn demissionaire status, hier toch iets over zeggen. Het werpt namelijk wel een licht op het huidige wetsvoorstel. Een antimisbruikregeling die is ingevoerd om oneigenlijk gebruik te voorkomen van een regeling die zelf als een uitvloeisel van systeemfout kan worden aangemerkt, valt namelijk veelal een minder welwillende benadering ten deel dan een antimisbruikregeling die oneigenlijk gebruik van een op zichzelf als evenwichtig te karakteriseren systeem voorkomt.

Mijn tweede opmerking heeft meer directe gevolgen voor onze uiteindelijke appreciatie van het onderhavige wetsvoorstel. Deze ziet op het ten onrechte ontbreken van een tegenbewijsmogelijkheid voor belastingplichtigen die verder gaat dan thans wordt voorgesteld in het nieuwe vierde lid van artikel 13c. Tegelijkertijd zou naar onze mening ook voor de bestaande regeling van artikel 13c een tegenbewijsmogelijkheid moeten worden mogelijk gemaakt. Kort gezegd komt het erop neer dat, in die gevallen dat een belastingplichtige aannemelijk kan maken dat de deelnemingsvoordelen niet

zijn te herleiden tot de "besmette" activiteiten van de voormalige vaste inrichting maar tot overige activiteiten, de sanctie van artikel 13c niet van toepassing zou moeten zijn. Deze naar onze mening zeer redelijke wens, die bij herhaling zowel in de Tweede Kamerbehandeling als in de schriftelijke behandeling van dit wetsvoorstel in deze Kamer is geuit, is door de regering tot dusverre consequent afgewezen met twee argumenten. Het eerste argument is dat ook in de huidige regeling van artikel 13c een dergelijke tegenbewijsregeling ontbreekt en het tweede argument is dat een dergelijke regeling een complexe winstsplitsingsregeling zou vergen. Het eerste argument snijdt naar onze mening met alle respect geen hout, omdat de verruimde tegenbewijsregeling ook voor de huidige artikel-13c-gevallen zou moeten gaan gelden. Een reeds bestaande tekortkoming in een regeling is immers geen rechtvaardiging voor het aanbrengen van een verdere tekortkoming, te meer niet als beide tekortkomingen met één regeling zouden kunnen worden voorkomen.

Het tweede argument snijdt naar onze mening evenmin hout, omdat complexe winstsplitsingsregelingen thans ook al bestaan in het kader van bijvoorbeeld de regeling van de fiscale eenheid, de bedrijfsfusie en de juridische fusie. De mate waarin complexiteit als bezwaar wordt gezien, kan toch niet afhankelijk zijn van de vraag of een splitsingsregeling al dan niet in het voordeel van belastingplichtigen is. Zonder een dergelijke tegenbewijsregeling is de sanctie die artikel 13c oplegt disproportioneel in vergelijking tot het doel waartoe deze regeling in het leven is geroepen. Daar komt als sterk extra argument bij dat zonder een dergelijke tegenbewijsregeling Nederland het risico loopt dat artikel 13c in strijd is met het Europese recht. Het Hof van Justitie is allergisch voor antimisbruikregelingen die niet alleen in strijd zijn met primair of secundair gemeenschapsrecht, maar ook nog disproportioneel zijn. Wij zijn dan ook van mening dat de minister een dergelijke tegenbewijsregeling mogelijk moet maken. Om verder tijdsverlies te voorkomen, zou dat in eerste instantie kunnen door toe te zeggen dat hij dit in een uitvoeringsbesluit zal regelen. Vervolgens kan bij een latere wetswijziging het wettelijke kader voor deze tegenbewijsregeling in artikel 13c zelf worden aangebracht, daarbij gebruik makend van de in de praktijk met de bedoelde uitvoeringsregeling opgedane ervaring.

Ik sluit mij gaarne aan bij de lovende woorden van college Rabbinge in de richting van de minister. Ik heb die woorden al uitgesproken bij de behandeling van het Belastingplan, maar dat kan niet vaak genoeg worden herhaald! Wij zien met belangstelling het antwoord van de minister tegemoet.

*N

De heer **Biermans** (VVD): Voorzitter. Het gras is voor mijn voeten is weggemaaid. Dat heeft een aantal voordelen, waarvan het eerste is dat ik in herhaling kan vervallen. Dat leidt er af en toe toe dat de toehoorder wat meer openstaat voor de argumenten die op tafel komen. Zeker na het gedegen betoog van collega Essers heb ik het erg makkelijk, en kan ik in eenvoudige woorden vertellen wat ik namens mijn fractie te vertellen heb.

Vandaag praten wij met deze onvolprezen minister over het wetsvoorstel waarmee na vijftien jaar een lek in de deelnemingsvrijstelling wordt gedicht. Wij praten over de gevolgen van het omzetten van een buitenlandse vaste inrichting met verliezen in een deelneming in een buitenlandse dochtermaatschappij van een Nederlandse moedermaatschappij. Door deze omzetting wordt Nederland het recht ontnomen om met Nederlandse winst verrekende buitenlandse verliezen van een vaste inrichting in te halen. Met het onderhavige wetsvoorstel wordt dit lek gerepareerd.

De leden van de VVD-fractie zijn om die reden dan ook tevreden met dit wetsvoorstel. Na de twee schriftelijke inbrengendes en de daarop door de minister gegeven reacties, waarvoor onze uitdrukkelijke dank, resteert voor ons nog één punt, welk punt aardig overeenstemt met de inbreng van de PvdA en het CDA. Het betreft de reactie van de minister op het verzoek van beide fracties om een tegenbewijsregeling in het leven te roepen, voor de situatie waarin het lichaam dat de activiteiten van de vaste inrichting voortzet, ook nog andere bezittingen heeft of activiteiten ontplooit waaruit voordelen ontstaan. Tegenbewijs is in die situatie volgens de minister ongewenst, c.q. zelfs onmogelijk. Wat maakt nu dat deze minister, die wij toch kennen als een minister die zich best laat overtuigen, zo halsstarrig tegen de tegenbewijsregeling is? Die regeling houdt in dat de belastingplichtige voor de administratieve lasten van een beroep op de tegenbewijsregeling zelf moet opdraaien. Als een tegenbewijsregeling redelijk is -- die mening zijn de leden van mijn fractie zeker toegedaan -- wat weerhoudt de minister er dan van om de belastingplichtige bij een uitvoeringsmaatregel die mogelijkheid te geven? De leden van de VVD-fractie ontvangen graag een indringende reactie van de minister op dit punt.

De beraadslaging wordt geschorst.

*B

!Gewasbeschermingsmiddelen!

Aan de orde is de behandeling van:

- het wetsvoorstel Regeling voor de toelating, het op de markt brengen en het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen en biociden (Wet gewasbeschermingsmiddelen en biociden) (30474).

De beraadslaging wordt geopend.

*N

De heer **Rabbinge** (PvdA): Voorzitter. Gedurende de laatste decennia is het gewasbeschermingsbeleid telkenmale onderwerp van discussie geweest. De fases die de gewasbescherming in de 20ste eeuw doormaakte, zijn te typeren met de volgende karakteristieken. Voor 1900 werden ziekten en plagen in gewassen vaak als onvermijdbaar en veelal ook als straffen van God gezien, van 1900 tot 1930 werd de biologie van verschillende ziekten en plaag-organismen beter begrepen en werden via preventie en biologische bestrijding veel van de ziekten en plagen voorkomen, doch schade was in veel gevallen

onontkoombaar. Diverse proefschriften, juist in die periode, gingen daarover. Dat was in Nederland het geval, maar ook in Indonesië, waar heel veel mensen inzichten hebben ontwikkeld op dit gebied. In de derde fase van ontwikkeling zien we op grote schaal de toepassing van synthetische bestrijdingsmiddelen. Daarvoor werden ook al bestrijdingsmiddelen met een grote giftigheid en aspecificiteit toegepast zoals de Bordeauxse pap of wel natriumsulfaat in de druiventelting om meeldauw te bestrijden. De grote sprong voorwaarts met de synthetische middelen vond zijn oorsprong in de vele pesticiden die in de Tweede Wereldoorlog bijvoorbeeld tegen pest (zwarte dood) en tyfus werden ontwikkeld, zoals DDT. Degene die DDT ontwikkeld heeft, heeft daarmee in feite een enorme bijdrage geleverd aan het welzijn van zeer velen en heeft er dan ook de Nobelprijs voor gekregen; dat zou je nu niet meer voor mogelijk achten. De chemische revolutie van de jaren veertig werd in de jaren zestig en zeventig gevolgd door een biologische revolutie waarin de biologische mogelijkheden centraal stonden. Nu wij sinds de jaren negentig over steeds meer productie-ecologische inzichten beschikken, zijn wij in staat met steeds minder pesticiden een hogere productie te realiseren. In het begin van de jaren negentig toonde de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid al aan dat door toepassing van de beste technische en beste ecologische methoden, respectievelijk best technical means en best ecological means, op de betere gronden met een veel minder groot cultuuraireaal en met veel minder pesticiden (80-90% minder) eenzelfde productie in Europa zou kunnen worden gerealiseerd. Voorwaar een utopie: met minder land, minder vervuiling, minder kosten en meer ruimte voor bijvoorbeeld bossen en natuurgebieden en andere bestemmingen waaronder het in stand houden van typische landschappen of minder productieve agro-ecosystemen, konden dus maximaal de Europese doeleinden op sociaal, ecologisch en economisch gebied worden gerealiseerd.

Een tweede generatie van het plan-Mansholt of een tweede of liever nog, een eerste generatie van het plan-Veerman? Het essay dat de aftredende minister Veerman uitbracht, bevat alle elementen van zo'n integrerend beleid voor Europese landelijke gebieden en daarmee voor Europese eenwording. Het cement dat het Europese gemeenschappelijk landbouwbeleid eertijds was, kan daartoe weer tot ontwikkeling worden gebracht. En dat wordt in dat essay prachtig uiteengezet.

Mijnheer de voorzitter. Bovenstaande context heb ik nodig om het onderhavige wetsvoorstel te behandelen. De toenemende zorg in de jaren zeventig en tachtig voor het milieu en met name de nadelige milieueffecten, tot uiting komend in de aantasting van kwetsbare biotopen, en het verdwijnen van typerende soorten, gaf aanleiding tot veel meer aandacht voor een veranderend gewasbeschermingsbeleid. De mogelijkheden voor een biologische revolutie zouden meer moeten worden benut. Er bestaat blijkens een recente evaluatie door het Milieu- en Natuurplanbureau (MNP) een toenemende interesse en inzet voor geïntegreerde gewasbescherming in alle bedrijfstakken van land- en tuinbouw. Dat is een zeer nuttige studie die de vorige maand is aangeboden aan de staatssecretaris van Milieubeleid, waaruit blijkt hoe geweldig de animo is om aan de geïntegreerde bestrijding

van ziekten en plagen te werken en hoe steeds meer ecologische geletterdheid aanwezig is op het boerenbedrijf.

Telers blijken steeds meer bereid en in staat de ecologische inzichten te ontwikkelen en te benutten. Bijvoorbeeld in de glastuinbouw is zeer voortvarend gewerkt aan de vermindering van het pesticidengebruik. Was daar een jaar of twintig geleden nog sprake van een behoorlijk gebruik van pesticiden in de glastuinbouw, nu is dat zeer, zeer uitzonderlijk. Deze bedrijfstak illustreert daarmee de productie-ecologische vernieuwing. In sommige teelten is toepassing van bestrijdingsmiddelen een grote uitzondering geworden. Toch blijft de behoefte aan een arsenaal aan bestrijdingsmiddelen of gewasbeschermingsmiddelen aanwezig om via maatwerk eventuele correcties te kunnen toepassen. In de evaluatie van het Milieu- en Natuurplanbureau blijkt dan ook duidelijk hoe sterk de attitude van telers ten aanzien van ziekten en plagen in gewassen is veranderd. Vele ziekten en plagen zijn niet onvermijdelijk, maar vaak voorbeelden van ontijdigheid, verkeerde keuzes of soms mismanagement. In heel veel gevallen betreft het bestrijden van ziekten en plagen in gewassen het corrigeren van verkeerde maatregelen die eerder zijn genomen. Dat besef of die ecologische geletterdheid is in toenemende mate een verworvenheid van de Nederlandse boer en tuinder, aldus het MNP in zijn evaluatie. Daar lopen wij echt heel erg mee voorop in de wereld. Die terughoudende houding ten aanzien van het pesticidengebruik moet nog verder worden versterkt om substantiële milieuprestaties te leveren. Ik heb het dan ook over de mogelijkheden die er liggen op Europees niveau, op het moment dat je de verkenningen van het begin van de jaren negentig daarbij bekijkt.

Bij een dergelijke benadering past ook een niet te beperkt arsenaal aan bestrijdingsmiddelen want in veel gevallen is maatwerk nodig. Een bekend voorbeeld is Pliktran, een middel dat in de kassenteelt werd gebruikt. Als de roofmijten niet in staat zijn om de spintmijten onder controle te houden, heb je een kleine correctie nodig. Dat Pliktran is nu verboden, en dat is jammer. Zeker voor de Nederlandse, veelal gespecialiseerde teelten is een andere benadering nodig dan de grootschalige bulkteelten die elders in Europa op grote schaal en in Nederland op bescheiden schaal worden toegepast. Het is om die reden dat de Europese verordening, die nu op het gebied van gewasbeschermingsmiddelen en biociden wordt geïntroduceerd, de nu ingezette ontwikkeling van de geïntegreerde gewasbescherming en de productie-ecologische benadering ook zo kan schaden. Bij de behandeling in het Europees Parlement is dan ook heel veel aandacht gevraagd voor de specifieke situatie van de Nederlandse teelt. De rapporteur, onze landgenote Dorette Corbey, heeft er aandacht voor gevraagd om deze fijnregeling mogelijk te maken.

In wetsvoorstel 30474 wordt nauwelijks gebruikgemaakt van deze tendens tot fijnregeling en substantiële vermindering van pesticidengebruik. Dat is op zichzelf begrijpelijk omdat met dit wetsvoorstel wordt beoogd de lappendeken van amenderingen, AMvB's enz. die op de oude bestrijdingsmiddelenwet van toepassing waren, in één keer te saneren. Dat is op zichzelf goed, maar in feite in het licht van het voorgaande niet

GECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

---

toereikend. Namens de volledige Kamer nodig ik de minister uit om in te gaan op de megatrend die in het MNP-rapport, waarin het gewasbeschermingsbeleid tussentijds wordt geëvalueerd, wordt beschreven. Ik beschouw het als een voorrecht om dat namens de gehele Kamer te doen, omdat wij allen inzien wat voor een bijzondere goede tendens hier gaande is en op welke wijze de overheid dat moet faciliteren en bevorderen in plaats van af te straffen door bijvoorbeeld beperkte mogelijkheden in het leven te roepen. Met name de mogelijkheden om met die trend van met minder pesticiden meer product, meer fijnregeling en ecologische geletterdheid maximaal bij te dragen aan een hoogproductieve en schone teelt worden door ons toegejuicht. Hoe denkt de minister de neiging om bestrijdingsmiddelen van elders, bijvoorbeeld België, aan te wenden, te onderdrukken? Is daartoe een flexibeler en meer op preventie gericht beleid niet veel aantrekkelijker en hoe denkt hij dat te realiseren? Wordt de neiging om "illegale" middelen te gebruiken niet vergroot als het arsenaal aan middelen zo drastisch wordt verkleind?

In dit verband vraag ik met name aandacht voor de voor Nederland zo belangrijke en internationaal zeer vooraanstaande zaaizaadsector. De regeling die tot nu toe gold is dat, aldus een brief van de minister van LNV uit 1997, "de behandeling van zaaizaad in Nederland bestemd voor doorvoer of export, met gewasbeschermingsmiddelen, niet valt onder de werking van de Bestrijdingsmiddelenwet. Dit is conform de EU-regelgeving om oneigenlijke handelsbelemmeringen te voorkomen." In de nieuwe wet wordt deze uitzondering, die in feite om milieuredenen maar vooral ook om fytohygiënische redenen te rechtvaardigen is, ongedaan gemaakt. Dat heeft de minister tijdens de behandeling in de Tweede Kamer gezegd en hij heeft daaraan toegevoegd dat een eenvoudige toelatingsprocedure en een beperkte toetsing worden voorzien. De uitzondering is door de Europese richtlijn niet meer mogelijk, doch het ware wenselijk een hardheidsclausule te bepleiten. Met de hardheidsclausule zou een lange overgangstermijn en behoud van de discretionaire bevoegdheid van de minister kunnen worden gerealiseerd.

De gevolgen van Europees beleid tot uiting komend in één verordening voor de toelating van bestrijdingsmiddelen met vergaande bevoegdheden, zijn zeer omvangrijk. Die verordening gaat veel verder dan het voorliggende wetsvoorstel en moet daarom in deze vragen over het al dan niet invoeren van de wet worden betrokken. In de beantwoording van de schriftelijke vragen over deze Europese verordening en richtlijnen gaat de minister in op de zonering die wordt voorgesteld. Op zichzelf is zo'n zonering, waarbij geografische zones en/of klimaatzones worden onderscheiden, een eerste vereiste voor enig onderscheid in de ziekten- en plagensituatie in verschillende Europese klimaatzones, doch het is beslist niet toereikend voor Nederland met zijn atypische samenstelling van producten en productiesituaties. Dat wordt nog beroerder nu ook de discretionaire bevoegdheden van het bevoegd gezag in de verschillende lidstaten volledig gaan verdwijnen en bij de Europese Commissie komen te liggen of bij het land binnen de specifieke zone waar het middel voor het eerst is

toegelaten. Ook daar hoeft op zich niets op tegen te zijn als maar voldoende rekening is gehouden met de bijzondere karakteristieken van de teelten en de land- en tuinbouw in de verschillende lidstaten. En die Nederlandse situatie is nu juist zeer specifiek, dus heel anders dan in alle andere Europese landen. De beantwoording van de Europese Commissie in de behandeling van het Europese Parlement geeft evenwel geen blijk van begrip voor die bijzondere situatie. Dat is de reden waarom ik het hier nog eens benadruk en dat is in feite ook in lijn met de inbreng van de rapporteur in het Europese Parlement.

De beantwoording van de minister van de schriftelijke vragen is daarom bepaald niet overtuigend. Integendeel, de als geruststellend bedoelde mededeling dat invoering nog minstens anderhalf tot twee jaar gaat duren, is in zekere zin zelfs verontrustend zolang er geen kijk is op een houding bij de Europese Commissie om de beginselen van het gewasbeschermingsbeleid ter discussie te stellen. Die moet er één zijn van verantwoordelijkheid en mogelijkheden bij telers versterken, doelvoorschriften ten aanzien van de benutting van pesticiden, bevordering van geïntegreerde bestrijding, maatwerk toegesneden naar teelt en klimaatzone. Bij dergelijke uitgangspunten past een veel terughoudender richtlijn en niet een zo sterke Europese verordening ten aanzien van toelating van actieve stoffen c.q. pesticiden en biociden op Europees niveau zolang nog onvoldoende kennis over en expertise en ervaring bestaat met de wijze waarop in verschillende lidstaten aan terugdringing van het pesticidengebruik wordt gewerkt. Op Europees niveau is het juiste grondgebruik de beste voorwaarde voor vermindering van het pesticidengebruik, zoals is gebleken in de WRR-studie van 1992 en de recente studie Euralis van de Wageningse Universiteit en het Milieu- en Natuurplanbureau. Daar zou meer aandacht voor moeten komen. Het toelatingsbeleid voor gewasbeschermingsmiddelen en biociden is slechts één niet onbelangrijk doch zeker wel dominant element voor een milieuvriendelijke en veel schonere landbouw. Daar moet Europa aan werken. De nu voorgestelde Europese verordening kan in dit verband mogelijk zelfs niet goed werken. Graag vernemen de leden van de Eerste Kamer een reactie van de minister van LNV op deze beschouwing.

Mijnheer de voorzitter. Dit is waarschijnlijk de laatste keer dat de minister in deze Kamer is en ik wil hem graag bijzonder hartelijk bedanken voor de uitstekende wijze waarop hij zijn ambt heeft vervuld. De sector staat er weer goed voor, heeft weer geloof in eigen kunnen, heeft in zekere zin ook een groot vertrouwen in de toekomst en kansen die er nu zijn moeten worden benut. Het was immer een genoegen met de minister van gedachten te wisselen en ik wil daar namens mijn fractie -- ik denk ook wel namens de voltallige Kamer -- mijn grote waardering voor uitspreken.

De beraadslaging wordt geschorst.

*B

!Ammoniak en veehouderij!

GECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

Aan de orde is de behandeling van:

- het wetsvoorstel Wijziging van de Wet ammoniak en veehouderij (30654).

De beraadslaging wordt geopend.

*N

De heer **Eigeman** (PvdA): Mijnheer de voorzitter. Ik spreek mede namens de fractie van GroenLinks.

Wij staan voor behandeling van een van de laatste wetsvoorstellen van het kabinet-Balkenende III, een kabinet dat in de Tweede Kamer kon rekenen op een solide meerderheid voor een beleid dat inzake natuur en milieu in het landelijk gebied de balans vaak liet doorslaan in het nadeel van kwetsbaar landschap en kwetsbare natuur. In de publiciteit na de verkiezingen van 22 november is van verschillende kanten gesuggereerd dat het nu gebeurd zou zijn met een coulante benadering van de agrarische sector. Beeldvorming zou ik willen zeggen, verkeerde beeldvorming. Het is waar dat wij ook in deze Kamer een aantal malen met verbazing hebben gekeken hebben naar de amendering door de Tweede Kamer en naar de aard van de inbreng -- niet altijd een vooruitgang, zoals ook bij dit wetsontwerp aan de orde is -- maar het beeld dat bij een andere meerderheid de landbouw het haasje zou zijn, behoeft op zijn minst nuancering. Kennelijk hebben sommige opiniemakers er moeite mee als afwijkende benaderingen gekozen worden, meer oog voor de lange termijn, zoeken naar innovatie waarbij dierenwelzijn, effecten voor landschap en milieuwaarden meer gewicht krijgen. Het sluit aan bij onze vragen over het sturen op doelen in plaats van op middelen.

Het is mooi dat de regering onze opvatting op dit punt deelt. Het antwoord scheidt echter onduidelijkheid als vervolgens aangegeven wordt "dat emissiearme technieken zullen moeten worden toegepast". Wij zouden willen zeggen: bindt boerenbedrijven aan een resultaat dat een bijdrage betekent aan minder uitstoot, doe dat zodanig dat niet alles in één keer moet maar dat een perspectief in de tijd ontstaat. Ontwerp samen met boeren een programma dat leidt tot steeds betere resultaten en stimuleer met bijdragen voor innovatie. Nu lijkt de wet toch vooral gericht op beheersing. Zijn de bewindslieden bereid in vervolgttrajecten meer aandacht te geven aan aanpalende trajecten? Nederland moet met zijn landbouwonderwijs en zijn traditie op het gebied van landbouwkundige ontwikkeling en ondersteuning toch in staat zijn om meer dan aan beheersing te doen?

Deze constatering en het feit dat naar ons oordeel de bescherming van de natuur er niet op vooruitgaat met deze wetswijziging houden onze kritische houding over dit wetsontwerp overeind. Dat is niet gericht op het belasten van de agrarische sector als zodanig, maar op het zoeken naar alternatieven, op het samen verkennen van nieuwe vormen van agrarische bedrijfsvoering. Ik denk eerlijk gezegd dat het een heel volwassen benadering is van een bedrijfstak die in onze opvatting een grote rol kan spelen bij het hoog houden van natuur en milieuwaarden en bij de verdere ontwikkeling daarvan.

Zoals gezegd, wij stellen vast dat de beoogde wijziging geen betere bescherming van natuurwaarden

bewerkstelligt. Wij merken op dat de regering dat ook beaamt in haar antwoord: "Het kan tot gevolg hebben dat minder van deze gebieden als zeer kwetsbaar kunnen worden aangewezen en daardoor niet meer zullen worden beschermd door de zoneringsmaatregelen van de Wav. (...) Wel kan het consequenties hebben voor de kwaliteit van de betreffende natuur." Kennelijk kunnen de bewindslieden daarmee leven, mijn fractie niet. Wij zijn erg van de kleine stappen en de smalle marges, maar niet de verkeerde kant op. Kan de regering nog eens argumenten aanvoeren waarom dit verantwoord is gegeven de algemene stand van de natuur in ons land? Als wij zien dat in de Atlas Europa van de RPD (Planet, People, Profit, Politics) op de kaart Aandeel natuur en versnippering (bron: ESPON - 2005) het grootste deel van Nederland in de minste bedeelde categorie valt, dat wil zeggen minder dan 20% natuurgebied en minder dan 10 gebieden per 10 km², dan is dat ons inziens wel zorgelijk. Het overige deel van Nederland valt in de volgende categorie en dat is ook niet om over naar huis te schrijven: ook minder dan 20% alleen wat meer gebieden per 10 km² en zeker niet omdat uit diezelfde Atlas blijkt dat het type landschap in Nederland - delta, polder -- in Europa redelijk zeldzaam is. Dat steekt des te meer omdat er op zichzelf geen tegenstelling hoeft te zijn tussen zorgvuldig beheer met oog voor natuurwaarden en het belang van boeren. Dat is naar het oordeel van onze fracties door de meerderheid van de vorige Tweede Kamer uit het oog verloren en zij heeft op dat punt van de regering te weinig tegenspel gekregen.

In de beantwoording van de regering wordt ook gesproken over de rol van de provincies. Het is niet nodig een handreiking te bieden. Onze vraag is of de staatssecretaris er ook van overtuigd is dat er voldoende ruimte is om te corrigeren als provincies dat zouden willen. Ik kan mij voorstellen dat de provincies een handreiking niet nodig vinden -- ik heb ook vertrouwen genoeg in decentrale overheden en stel vast dat u bereid bent om provincies te ondersteunen als dat nodig is -- maar is daarvoor wel voldoende ruimte?

Wij hebben samen met collega's vragen gesteld over de leesbaarheid van artikel 3, lid 3 en het antwoord is in feite een perfecte illustratie van het probleem dat wij geconstateerd hebben en overigens ook een scherp voorbeeld van onze opmerkingen over de wijze van amenderen van de Tweede Kamer, want om de druk wat weg te nemen is de tweede volzin aan dat artikel toegevoegd en dat betekent dat je echt naar schriftgeleerden op zoek moet om er wat van te maken. Uit een oogpunt van ordentelijke wetgeving kan dat niet. De regering erkent dat het lastig leesbaar is en komt dan vervolgens met een stuk tekst dat zo mogelijk nog ingewikkelder is. Als iedere Nederlander wordt geacht de wet te kennen, moet ook iedere Nederlander die in principe kunnen lezen en, met respect voor het werk dat er aan verricht is, het is vrijwel niet te volgen. Wat willen de bewindslieden daar nu mee? Ik vraag mij af op welke wijze de Raad van State op deze tekst zou hebben gereageerd als die om advies zou zijn voorgelegd.

Tot slot wil mijn fractie nog ingaan op het antwoord op de vraag over het uitschakelen van de Natuurbeschermingswet. Ondanks de geruststellende tekst van de regering blijft het een vreemde zaak dat een

dergelijke wet bij AMvB kan worden opgeschort, ook al is dat met allerlei waarborgen omkleed. Je hebt een wet Natuurbescherming die op samenhangende wijze basis biedt voor natuurbescherming, die schakel je vervolgens voor de gelegenheid uit om via een omweg en omkleed met toch redelijk complexe procedures inhoudelijk een gelijkwaardig effect te sorteren. Toen ik mijn eigen tekst teruglas, geloofde ik het eigenlijk niet maar het is voor een eenvoudig parlementariër niet anders samen te vatten. Ik daag de bewindslieden uit het nog eens opnieuw te doen en dan zo dat wij het samen op elke groene sociëteit kunnen uitleggen. Niet voor de grap, maar serieus omdat ook wij willen dat ons werk omtrent de juridische kwaliteit en houdbaarheid bijdraagt aan een geloofwaardig optreden van de overheid.

Mijnheer de voorzitter. Met belangstelling wachten wij het antwoord van de regering af.

*N

De heer **Walsma** (CDA): Voorzitter. Op 8 mei 2002 is de Wet ammoniak en veehouderij in werking getreden. Deze wet biedt aanvullende bescherming aan kwetsbare gebieden die binnen de ecologische hoofdstructuur, de ehs, zijn gelegen. In deze gebieden en in een zone van 250 meter daaromheen is oprichting van nieuwe veehouderijbedrijven niet toegestaan en kunnen bestaande bedrijven slechts binnen strenge voorwaarden uitbreiden. De CDA-fractie heeft destijds tegen deze wet gestemd, omdat de maatregelen nogal ingrijpend waren en het ontbrak aan een goede onderbouwing. Uit onderzoek van het RIVM, naar de invloed van verzuring en eutrofiëring op de vitaliteit van ecosystemen was namelijk gebleken dat de effecten niet aantoonbaar waren, laat staan dat nagegaan kon worden wat het effect van ammoniak afzonderlijk was. Onderzoek van de Universiteit Nijmegen naar de effecten van stikstofhoudende luchtverontreiniging op vegetaties leverde ook op dat er nog vele hiaten in kennis aanwezig zijn over de effecten van atmosferische stikstofdepositie. De vitaliteit van ecosystemen wordt namelijk door veel factoren bepaald, zoals bodemsoort en bufferend vermogen. Het onderzoeksinstituut Alterra heeft in opdracht van het ministerie van LNV ook een onderzoek gedaan naar de effecten van deposities op natuurgebieden. Vorig jaar is dit rapport uitgebracht met als resultaat: "Uit de berekende gemiddelde depositie per habitatgebied blijkt dat de toenames van de ammoniakdepositie bij maximale ontwikkeling van de landbouw zo gering zijn in verhouding tot de actuele en kritische belasting, dat de effecten op de natuurwaarden nauwelijks meetbaar zullen zijn." De uitkomst geeft dus nadrukkelijk aanleiding tot vragen over het nut van zones bij natuurgebieden, waarbinnen veehouderijbedrijven niet of alleen onder bijzondere voorwaarden mogen uitbreiden.

Ook was minister Pronk in 2002 niet bereid om afstand te nemen van de ondergrens van de natuurgebieden van 10 ha. Uitvoerig is dan ook gesproken over wat kwetsbare en wat zeer kwetsbare natuurgebieden zijn. Deze wijziging van de Wav komt grotendeels tegemoet aan de bezwaren van de CDA-fractie. De wet is niet gericht op reductie van ammoniakemissie, maar dient ervoor om door middel van een zoneringsregime

depositiepieken in de zone van 250 meter te beperken en zo mogelijk te voorkomen. De emissie zal door emissiearme technieken in de stallen moeten worden aangepakt. Er zullen minder zeer kwetsbare gebieden worden aangewezen en de ondergrens is nu 50 ha. Alleen in bijzondere situaties mogen kleinere gebieden worden aangewezen. Het aanwijzen van zeer kwetsbare gebieden wordt een bevoegdheid van provinciale staten. Wel moet het aanwijzingsbesluit goedgekeurd worden door de minister van LNV, vanwege de algemene verantwoordelijkheid van deze minister voor het natuurbeleid en voor zijn specifieke verantwoordelijkheid voor de Vogel- en Habitatrichtlijn. Hiermee wordt 38% van de veehouderijbedrijven gevrijwaard van de beperkingen van de ammoniakzones.

Voorzitter. Met deze wijziging van de wet wordt grotendeels tegemoetgekomen aan de bezwaren die we in 2002 hebben ingebracht. Wij zijn hier zeer mee ingenomen. De CDA-fractie kan dan ook van harte instemmen met dit wetsvoorstel. Tot slot wil ik graag de waarderende woorden van collega Rabbinge aan het adres van de minister van Landbouw onderstrepen.

*N

Mevrouw **Slagter-Roukema** (SP): Voorzitter. Ik laat mijn lof nog even achterwege, eventueel tot na de tweede termijn; natuurlijk wil ik eerst even de antwoorden afwachten. Ik mag mede namens de fractie van D66 het woord voeren.

Het wetsvoorstel dat wij vandaag bespreken, is de uitwerking van de motie-Schreijer-Pierik die in 2002 met een ruime meerderheid in de Tweede Kamer is aangenomen. Collega Walsma verwees hier al naar. Het voorstel beoogt de werkingssfeer van de Wet ammoniak en veehouderij, de Wav, te beperken tot de zeer kwetsbare natuur, waardoor minder veehouderijen beperkingen worden opgelegd. Het is daarmee een voorbeeld van wat een krachtige landbouwlobby vermag. Ik vraag me dan ook af hoe de staatssecretaris van Milieu, die wij vandaag tegenover ons hebben staan en die volgende week of de week daarna staatssecretaris af zal zijn, na deze kabinetsperiode terug zal blikken op de moeite die hij heeft gehad om milieu, natuur en landschap te beschermen tegen de soms eenzijdig geformuleerde eisen van deze sector. Misschien heeft hij vandaag al tijd en lef om voor ons een tipje van de sluier op te lichten. Ook zou ik graag van de minister van Landbouw vernemen waarom hij met dit wetsvoorstel niet de kans heeft aangegrepen om de ammoniakreductie te beperken. Hij heeft zich de afgelopen jaren toch regelmatig onafhankelijk van de sector opgesteld.

Dit wetsvoorstel levert geen enkele positieve bijdrage aan de ammoniakreductie en de bewindslieden zouden toch moeten weten dat het voor ons land al moeilijk genoeg zal zijn om de National Emission Ceilingdoelen, de NEC-doelen, wat dat betreft te halen, zoals de Milieubalans 2006 heeft aangetoond. Daarentegen zullen de beoogde natuurkwaliteiten in de gebieden pas in een later stadium kunnen worden gerealiseerd, zoals in de memorie van antwoord ook wordt toegegeven. Het is bekend dat de milieuproblematiek in ons land voor een

belangrijk deel wordt bepaald door de stikstofbelasting, afkomstig van het verkeer, de industrie en de landbouw. De totale stikstofbelasting is in Nederland vele malen te hoog, we produceren meer stikstof dan de spankracht van de natuur aankan. Wat betekent de onderhavige wetswijziging voor de resultaatsverplichting om de ecologische hoofdstructuur te realiseren in 2018? Kunnen de bewindspersonen toelichten hoe deze wijziging bijdraagt aan enerzijds het bereiken van de natuurdoelstelling, die we onszelf wel moeten stellen, en anderzijds aan het verminderen van ammoniak in de bodem en het water? Kunnen zij daarbij ingaan op de relatie tussen voorgestelde wijziging en de International Pollution Prevention Control-richtlijn? Willem Bruil, directeur van het instituut voor agrarisch recht zegt in het Agrarisch Dagblad van 17 januari 2007 dat deze Wav strijdig is met Europese regelgeving. Hij wijst erop dat de IPPC-richtlijn voorschrijft dat in stallen de best beschikbare technieken, BBT, moeten worden toegepast om de ammoniakuitstoot tot een minimum te beperken. In de Wav wordt dat aspect omzeild door interne saldering van de ammoniakuitstoot toe te staan. Bij interne saldering hoeft niet iedere stal van een bedrijf aan de eisen ten aanzien van de uitstoot van ammoniak te voldoen. Dus niet in elke stal de BBT; voorwaarde is slechts dat het hele bedrijf binnen de norm blijft. Echter, aldus de heer Bruil, ook oude stallen moeten vanaf oktober 2007 volgens EU-regelgeving aan de voorwaarde van BBT voldoen. Betekent dat nu dat de Wav wat betreft het onderwerp interne saldering maar tot oktober geldt? Hoe staat het in dat geval met de verschillende moties die ten aanzien van dit onderwerp in de Tweede Kamer zijn ingediend? Dit is mij niet duidelijk, graag een reactie ter verheldering.

Volgens mijn fractie is het een gemiste kans dat de Wav geen reductiedoelstelling kent ten aanzien van de ammoniakemissie. Het eindresultaat is een wet geworden waarin het areaal natuurgebied dat bescherming krijgt, verkleint. Economie gaat voor ecologie. Wat mij betreft is dat de omgekeerde wereld en ik vraag me dan ook af hoe een bewindspersoon van Milieu dit voorstel kan verdedigen.

Volgens de memorie van antwoord verwacht men dat de mate van grondgebondenheid een belangrijk element zal vormen bij de beoordeling of de gevraagde uitbreiding van bestaande veehouderijen vergund kan worden. Waarop wordt deze verwachting gebaseerd? De bewindslieden verwijzen naar een onderzoek van Alterra, maar dat onderzoekt bestrijkt slechts vijf gebieden. Een andere conclusie uit datzelfde rapport is dat schaalvergroting plaatsvindt ondanks de daling van het aantal bedrijven en het aantal dieren. Schaalvergroting betekent in dit geval dat het aantal dieren per bedrijf gemiddeld genomen toeneemt. Hoe staat dat in verhouding tot elkaar? Vinden de bewindslieden dat een wenselijke ontwikkeling?

Kunnen zij dan ook ingaan op het feit dat het aanwijzen van zeer kwetsbare gebieden door provinciale staten veel tijd zal vergen, omdat van veel gebieden niet is vastgesteld welke flora en fauna aanwezig is en welke de bijbehorende kritische depositie is? Hebben wij die tijd wel? Kunnen zij tot slot aangeven hoe de broodnodige coördinatie tot stand moet komen, zodat wij bij de

aanwijzing van kwetsbare gebieden en de totstandkoming van de ehs niet verzeild raken in verrommeling en teloofgang van het landschap? Dat is echt een zorg voor ons.

Hoewel de staatssecretaris in de memorie van antwoord het tegendeel beweert, denkt mijn fractie toch dat de behandeling van dit wetsvoorstel door een nieuw kabinet tot een andere uitkomst zou hebben geleid. Het regeerakkoord dat vorige week is gepresenteerd, geeft een duidelijke draai aan naar een beleid dat veel meer op duurzaamheid is gericht dan het kabinet voorstond waarvan deze staatssecretaris nog een representant is. Niet voor niets is hij slechts een staatssecretaris, zoals wij al vaker hebben betoogd. Om die reden roep ik met name de leden van de CDA-fractie in deze Kamer op om alvast in de geest van het nieuwe elan van het gepresenteerde kabinet net als wij en net als de fractie van D66 tegen dit wetsvoorstel te stemmen. Ik ben benieuwd naar de beantwoording door beide bewindslieden.

De beraadslaging wordt geschorst.

De vergadering wordt enkele minuten geschorst.

*B

!Vennootschapsbelasting!

Aan de orde is de voortzetting van de behandeling van:
- het wetsvoorstel Aanpassing van de regeling in de Wet op de vennootschapsbelasting 1969 betreffende de omzetting van een vaste inrichting met verliezen in een deelneming (30117).

De beraadslaging wordt hervat.

*N

Minister **Zalm**: Voorzitter. Allereerst dank ik de leden die het woord hebben gevoerd, voor de extreem vriendelijke woorden die soms aan mijn adres zijn gewijd. Dat gebeurt bij begrafenissen en afscheiden. Gelukkig is dit een afscheid en niet een begrafenis, want ik heb nog een heel leven voor mij, hoop ik.

De heer Rabbinge vreest dat het wetsvoorstel wellicht niet afdoende is en dat het mogelijk blijft om verliezen ten laste van de Nederlandse grondslag te brengen zonder dat winsten later worden belast. Volgens de heer Rabbinge kan uit de zaak Marks & Spencer worden afgeleid dat verliezen alleen in uitzonderingsgevallen in Nederland in aanmerking worden genomen.

De heer Rabbinge heeft gelijk als hij zegt dat de Nederlandse regeling voor verliesimport ruimer is dan Europeesrechtelijk noodzakelijk is. Dit wetsvoorstel is naar mijn oordeel wel voldoende om lekken of onbedoelde effecten te dichten. De regeling voor verliezen die wij nu kennen, is een gevolg van het Nederlandse stelsel. Winsten en verliezen van vaste inrichtingen waar ook ter wereld worden in de Nederlandse grondslag betrokken. Voor buitenlandse winsten wordt vervolgens een maatregel getroffen om dubbele belasting te voorkomen. Als verliezen van de Nederlandse belastinggrondslag zijn

afgetrokken, moet later ook winst tot dat bedrag worden bijgeteld. Op die manier is het neutraal.

Het is evident dat dit anders is dan bij deelnemingen, maar het heeft wel een economische ratio. De heer Essers pleit ervoor om te harmoniseren. Dat heeft een zekere esthetische ratio, maar nu kunnen ondernemingen kiezen voor een vaste inrichting of een deelneming. Als zij aanloopverliezen vrezen bij het opstarten van activiteiten in het buitenland, is dat natuurlijk een mooi vehikel. Als dat verdwijnt, zou dat de expansiedrift van in Nederland gevestigde bedrijven naar het buitenland ongunstig beïnvloeden. Ik neem aan dat wij bij de gedachte van harmonisatie bij het bestaande deelnemingenregime uitkomen. Dan verlies je de mogelijkheid om aanloopverliezen ten laste van de Nederlandse winst te brengen, en dat is een belangrijk onderdeel van het vestigingsklimaat. Daarom zou het volledig schrappen van de mogelijkheid van het ten laste brengen van de Nederlandse winst van vaste inrichtingen in het buitenland een verslechtering van het vestigingsklimaat zijn. Zolang niet duidelijk is hoe de Europese jurisprudentie zich op dit punt ontwikkelt, gaat het mij te ver om dat systeem nu al zo ver te wijzigen.

De heer Essers heeft gezegd dat het wel even heeft geduurd. Daar heeft hij helemaal gelijk in. Ik denk dat hij de vinger op de zere plek legt of op een heel mooie plek, namelijk het wetsvoorstel Werken aan winst. Dat heeft natuurlijk heel veel aandacht gevergd. Hij vraagt of wij schade oplopen door die vertraagde behandeling. Er zijn geen indicaties dat er allerlei vaste inrichtingen met verliezen in een indirecte deelneming zijn opgenomen, louter met als doel om die verliezen definitief te maken. Het wetsvoorstel ziet ook op situaties die ten tijde van de inwerkingtreding bestaan. Als verliezen nog niet zijn verrekend, wordt dat genoteerd. In de toekomst komt de winst eerst ten goede aan de Nederlandse schatkist, totdat het verlies is ingelopen.

Over het meer principiële betoog over de rechtsvormneutrale heffing heb ik al iets gezegd. Het is wel interessant om dit te bestuderen, maar ik ben nog niet zo ver. De nieuwe bewindsman voor fiscale zaken heeft hiermee een mooie studieobject. Waarschijnlijk zal dat een staatssecretaris zijn, althans dat hoop ik vurig voor de minister. U hebt al eerder betoogd dat het beter is om in de nationale context te komen tot één inkomsten- en vennootschapsbelasting voor ondernemers. Dat is eigenlijk een vorm van ondernemersbelasting. Uw betoog is dus zeker consistent en coherent. Harmonisatie zal in mijn ogen echter moeten resulteren in een volledige territoriale splitsing van winsten en verliezen, hetgeen betekent dat in het buitenland gemaakte inkomsten of verliezen nooit meer ten gunste of ten nadele van Nederland mogen worden gebracht. Dat kan tot problemen leiden voor ondernemingen die in het buitenland activiteiten ontwikkelen en aanloopverliezen verwachten. Als deze aanloopverliezen niet ten laste mogen worden gebracht van hun Nederlandse winst, zullen zij minder snel overgaan tot dit soort activiteiten.

Naar aanleiding van de Wet werken aan winst en de uitspraak over Marks & Spencer hebben wij uitvoerig nagedacht over de manier waarop met buitenlandse verliezen omgegaan moet worden. Uiteindelijk hebben wij

besloten om fundamentele aanpassingen achterwege te laten, zolang niet duidelijk is hoe de Europese jurisprudentie zich zal gaan ontwikkelen. Overigens is Nederland niet het enige land waar de resultaten van vaste inrichtingen anders worden behandeld dan die van deelnemingen. Ik zou echt over mijn graf heen regeren als ik hierover nu een uitspraak zou doen. Ik durf echter wel te zeggen dat de belastingheffing op ondernemingswinsten, zowel op het punt vpb/ib als op het punt van de relatie tussen vaste inrichtingen en deelnemingen in de buitenlandrelatie, de nodige aandacht verdient van mijn opvolger. Als mijn opmerkingen daar niet al voldoende aanleiding voor zijn, dan zal hij dat zeker doen als hij bij de eerste de beste gelegenheid de heren Essers, Rabbinge en Biermans aan de broek heeft gehad.

Een ruimere regeling voor tegenbewijs is problematisch. Wij hadden wel voor een andere route kunnen kiezen. Zo hadden wij ervoor kunnen kiezen om ondernemingen die een vaste inrichting omzetten in een deelneming, onmiddellijk af te laten rekenen over het verlies dat eerder ten laste van Nederland is gebracht. Deze handelswijze is overigens in vergelijkbare gevallen wel degelijk door het Europese Hof geaccordeerd. Dat zou een tamelijk harde aanpak zijn, zeker vergeleken met de door ons gekozen oplossing. Die komt er namelijk op neer dat een onderneming pas hoeft te worden afgerekend naarmate de winst zich realiseert.

Met die harde aanpak hadden wij alle problemen in één keer opgelost. In plaats daarvan hebben wij gekozen voor een gefaseerde regeling, waarbij wij er echter wel voor moeten oppassen dat ondernemingen, gemengd of ongemengd, iets elders onderbrengen, omdat het fiscaal handiger is om te zeggen dat die winst ergens anders vandaan komt. Er kleeft ook een praktische complicatie aan de mogelijkheid om winst uit te splitsen over de vaste inrichting en andere activiteiten en wel dat de Belastingdienst niet goed zicht heeft op wat er niet in Nederland gebeurt.

Ondernemingen zullen zich dus moeten aanpassen aan de huidige wetgeving. Als men gelijk wil afrekenen, is dat prima. Men mag dan alles mengen wat men wil. Men kan er ook voor kiezen om vast te houden aan een aparte entiteit. Dat is ook geen probleem, want de Belastingdienst kan het precies traceren. De laatste mogelijkheid is een mengvorm en in dat geval halen wij de winst op bij die mengvorm, tot het bedrag van de verliezen van de vaste inrichting die eerder in Nederland zijn gedeclareerd.

Het is niet in strijd met het EG-recht. Ik merkte al op dat het Europese Hof de mogelijkheid heeft geaccordeerd om het in één keer te verrekenen als men van de ene naar de andere rechtsvorm overgaat. Wij stellen nu een zachtere, gefaseerde regeling voor die nooit verder zal gaan dan die andere mogelijkheid. Ik verwacht al met al dat het Europese Hof geen problemen zal maken van deze mildere mogelijkheid.

Mij is gevraagd of ik geen verfijnde tegenbewijsregeling zou willen opstellen. Een beleidsbesluit is bedoeld voor de interpretatie van de wet en mag geen uitleg bevatten die van de wet afwijkt. Als er al een andere tegenbewijsregeling zou moeten komen, moet dat dus een wettelijke regeling zijn. Als mijn antwoord iemand niet bevalt, kan hij daarover natuurlijk

altijd in discussie gaan met mijn ambtsopvolger. Een beleidsbesluit contra legem is natuurlijk uit den boze, nog los van de onwenselijkheid ervan. Ik meldde overigens al dat een onderneming over alternatieven beschikt als zij deze regeling onprettig vindt. Wij zullen echter moeten voorkomen dat deze bijzondere faciliteit, die bedoeld is voor in het buitenland expanderende ondernemingen, ertoe kan leiden dat Nederland nooit meer iets terugziet van verliezen die hier eerder in rekening zijn gebracht. Daar is de Nederlandse belastinggrondslag mij te lief voor.

Bij harmonisatie kan dit soort zaken helemaal niet meer optreden. Daarmee zou het een veel verdergaande maatregel zijn dan de antimisbruikbepaling die de regering in dit wetsvoorstel voorstelt.

*N

De heer **Rabbinge** (PvdA): Voorzitter. De beantwoording van de minister is een illustratie van mijn lovende woorden in eerste termijn. Hij gaat goed in op de argumenten die door de Kamer naar voren zijn gebracht en houdt een open betoog. Mij bevalt dat zeer: ik heb daar niets dan waardering voor.

In eerste termijn vroeg ik of naar aanleiding van het Marks & Spencer-arrest de gaten in de wet voldoende zijn dichtgeschroeid. De minister beantwoordt die vraag met de opmerking dat hij heeft gekozen voor een gescheiden behandeling van vaste inrichtingen en deelnemingen, omdat het fiscale klimaat daardoor investeringen en de uitbreiding van deelnemingen aantrekkelijk maakt. Dat heeft tot gevolg dat op de een of andere manier een mogelijkheid moet worden gevonden om de aanloopverliezen weg te zetten. Dat is een goede en begrijpelijke argumentatie.

De minister zegt tegelijkertijd dat hij niet weet of deze keuze helemaal terecht is gemaakt. Voordat hij daarover een uitspraak doet, wil hij de ontwikkeling van de jurisprudentie van het Europese Hof afwachten. Zodra het Hof nieuwe uitspraken heeft gedaan, kan met andere woorden worden bezien of het verstandig is om verdergaande maatregelen te nemen en op een rechtspersoonneutrale manier te gaan werken. Dat is een overtuigende redenering en daarom zie ik af van verder commentaar.

Ik bedank de minister nogmaals voor zijn overtuigende betoog.

*N

De heer **Essers** (CDA): Voorzitter. Ik bedank de minister voor zijn beantwoording.

De rechtsvormneutrale belastingheffing is mij lief. Dit punt komt in dit wetsvoorstel aan de orde bij de buitenlandse behandeling. Het is goed om van de minister te horen dat hiernaar een nadere studie verricht zou moeten worden. Tegelijkertijd proef ik uit zijn woorden dat hij vindt dat wij goed moeten oppassen wanneer wij die kant opgaan. In zijn visie zijn aanloopverliezen dan niet meer verrekenbaar, aangezien een onderneming niet meer de keuze heeft om wel of niet met een vaste inrichting te werken.

Het is natuurlijk maar net hoe je hier tegenaan kijkt. Je kunt er immers niet alleen voor kiezen om vaste inrichtingen op dezelfde manier te behandelen als deelnemingen, maar ook om deelnemingen te behandelen als vaste inrichtingen. Deze laatste variant is aan de orde geweest in de discussie over de grensoverschrijdende fiscale eenheid en dus nog voordat het Marks & Spencer-arrest werd gewezen.

Ik zou deze discussie graag loskoppelen van allerlei instrumentalistische gedachten over het belang van het bedrijfsleven. Natuurlijk is het bedrijfsleven belangrijk, maar dat ontslaat ons niet van de plicht om eerst en vooral te zoeken naar een systeem dat goed werkt. Als je de vaste inrichting op dezelfde manier behandelt als een deelneming, verlies jij bijvoorbeeld ook de inhaalregeling. Op dit moment worden winsten immers dubbel belast, zolang het desbetreffende bedrijf in het buitenland verliezen lijdt.

Ik zou deze discussie dus graag ontkoppelen van argumenten die te maken hebben met de positie van het bedrijfsleven. Wij moeten nu vooral kiezen voor het beste systeem, want dat is uiteindelijk altijd in het belang van het bedrijfsleven.

De consequenties van de vertraagde behandeling voor de schatkist. Ik zie natuurlijk in dat verliezen die zijn geleden na de indiening van het persbericht, onder het wetsvoorstel vallen wanneer de vaste inrichting wordt omgezet in een buitenlandse tussenhoudster. Het gaat mij echter om de periode tussen het indienen van het persbericht en nu. Zijn er in die periode buitenlandse winsten behaald nadat een vaste inrichting is omgezet in een deelneming? Dit wetsvoorstel ziet op dat misbruik en ik hoor dan ook graag hoe vaak dat is voorgekomen.

Ten slotte hecht mijn fractie sterk aan de ruimere tegenbewijsregeling. Wij vinden het van grote betekenis dat belastingplichtigen die zich veel administratieve lasten getroosten om aan te tonen dat het gaat om activiteiten die geen verband houden met de buitenlandse vaste inrichting ook worden gehoord. Het zou niet vreemd zijn als dit gebeurt via een hardheidsclausule. Dat komt wel meer voor. Doel en strekking van de wet is om die activiteiten die samenhangen met de vaste inrichting te treffen. Het zijn vooral uitvoeringstechnische argumenten die hierbij een rol spelen. Een punt dat vaak wordt genoemd, is het feit dat het gaat om buitenlandse activiteiten. Wij kennen zoiets als bijstand vanuit het buitenland bij belastingzaken. Bij de deelnemingsvrijstelling moeten wij soms ook de aard van de activiteiten in het buitenland in ogenschouw nemen. Ook dan zijn wij afhankelijk van de beoordeling van de buitenlandse activiteiten. Daarbij kunnen wij ook gebruik maken van de berichten van de buitenlandse fiscus. Ik doe dan ook een dringend beroep op de minister om te overwegen om in het kader van het hardheidsclausulebeleid in de praktijk te experimenteren met deze mogelijkheid. Kijk hoe dit uitpakt en geef belastingplichtigen de mogelijkheid om dit tegenbewijs te leveren.

Een alternatief -- maar ik hoop van harte dat wij die weg niet hoeven in te gaan -- is een novelle op dit terrein. Ik zou er dan voor pleiten om de behandeling van dit wetsvoorstel aan te houden. Dat zou ik wel betreuren omdat ik vind dat de behandeling al veel te lang heeft

geduurd. Ik pleit dus voor een hardheidsclausulebeleid en voor een experiment daarmee. Het zal echt niet in veel gevallen voorkomen dat belastingplichtigen dit kunnen aantonen. In die gevallen waarin dat wel het geval is, komt dat aan het rechtskarakter van dit wetsvoorstel zonder meer ten goede.

*N

De heer **Biermans** (VVD): Voorzitter. Ik dank de minister voor zijn indringende reactie op de inbreng van de Kamer. Ik had niet anders verwacht van deze onvolprezen minister. Hij heeft gesproken over de nieuwe staatssecretaris van Financiën, met wie wij naar ik heb begrepen beter zaken kunnen doen dan met hem. De minister heeft in dit verband gesproken over de inbreng van PvdA, CDA en VVD. De nieuwe minister of staatssecretaris van Financiën kunnen wij ongetwijfeld zo ver brengen dat hij met een novelle op dit wetsvoorstel zal komen.

Indachtig het spreekwoord "waar een wil is, is een weg" heeft de heer Essers enkele mogelijkheden genoemd, waaronder een hardheidsclausule. Die mogelijkheid spreekt ook de VVD-fractie aan.

De vergadering wordt enkele minuten geschorst.

*N

Minister **Zalm**: Voorzitter. Ik ben blij met het woord "hardheidsclausule" dat de heer Essers in tweede termijn hanteerde. Nu zeggen juristen op mijn ministerie dat daarvan alleen sprake kan zijn wanneer er iets onverwachts gebeurt. In de geest van de opmerking van de heer Essers zal ik er in gevallen waarin sprake is van kennelijke onredelijkheid voor zorg dragen dat de zaak netjes wordt afgehandeld. Ik moet alleen nog het vehikel van de uitvoeringspraktijk bezien. Anders kom ik, of komt mijn opvolger, zo snel mogelijk met een beleidsbesluit of met een aanpassing van het wetsontwerp. Ik vermoed dat wij hiermee wel uit de voeten kunnen. Daarmee hoop ik toch nog dit wetsontwerp door uw Kamer te kunnen slepen. Dat is mij wel wat waard, al is het maar opdat mijn opvolger het althans op dit terrein minder druk zal krijgen dan ik. Ik sta vandaag vier maal in het parlement voor allerlei fiscale onderwerpen.

Dat brengt mij bij de vraag of de schatkist grote schade heeft geleden. Wij hebben er geen indicatie van dat er op grote schaal nieuwe omzettingen hebben plaatsgevonden.

Ik hoop dat ik hiermee de vragen van uw Kamer afdoende heb beantwoord nadat ik aan het einde van mijn carrière toch nog even door het stof ben gegaan voor de Eerste Kamer.

De beraadslaging wordt gesloten.

Het wetsvoorstel wordt zonder stemming aangenomen.

De vergadering wordt enkele minuten geschorst.

*B

!Gewasbeschermingsmiddelen!

Aan de orde is de voortzetting van de behandeling van:
- **het wetsvoorstel Regeling voor de toelating, het op de markt brengen en het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen en biociden (Wet gewasbeschermingsmiddelen en biociden) (30474).**

De beraadslaging wordt hervat.

*N

Minister **Veerman**: Voorzitter. De heer Rabbinge heeft namens de gehele Kamer gesproken. Hij heeft een doorwrocht betoog gehouden, waarin hij ook is ingegaan op de geschiedenis van de gewasbescherming. Dat is een opmerkelijke geschiedenis, gekenmerkt door een wisselende appreciatie van het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen. Die appreciatie stuitte aanvankelijk op de idee dat de mens door middel van chemie kon ingrijpen in wat door de natuur, het lot, of welke andere overheid van boven dan ook, werd beïnvloed. Uiteindelijk leidde dit tot de acceptatie van basismiddelen die brede toepassing vonden, maar die voor het milieu, zo bleek later, buitengewoon ernstige gevolgen hadden.

Dit werd gevolgd door een ontwikkeling waarbij meer doordachte middelen het licht zagen. De nadelige effecten van die middelen op het milieu en de menselijke gezondheid werden pas na een lange reeks van jaren duidelijk. Het boek van mevrouw Carson Silent Spring betekende een doorbraak in het denken over de functie van gewasbeschermingsmiddelen op lange termijn. De heer Rabbinge maakte een terechte opmerking over DDT, in die zin dat het een geweldig middel is, maar dat het voor met name de ecologische kringloop grote consequenties heeft. Het feit dat er in onze dagen zoveel muizen en kikkers zijn, is in belangrijke mate te danken aan het feit dat wij minder DDT gebruiken. Met oog op de ecologische kringloop wijs ik ook op de roofvogels en reigers. Volgens houders van kleine vijvers is wat dat betreft zelfs sprake van een te grote hoeveelheid. Zo zie je maar.

De derde en interessante fase is de fase van de drie M's, de methode, het moment en het middel. In dat opzicht constateert de heer Rabbinge terecht dat er grote vorderingen zijn gemaakt. Deze zijn voornamelijk gebaseerd op kennis over de toepassing en de aard van het middel, het moment en de wijze van toepassing. Dat is doorslaggevend voor de werkzaamheid van het middel. Die kennis is overigens niet primair en alleen geïnvesteerd in het product. Mijn vader vond dat DDT altijd zo lekker rook. De werkzaamheid was onbestreden, maar het moment en de methode van toepassing waren volstrekt buiten beeld. Nu is gelukkig sprake van een drie-eenheid die het denken over gewasbescherming, de toepassing en de werkzaamheid ervan beheerst en die is gefundeerd op kennis. Als gevolg daarvan is bijvoorbeeld de spuittechniek sterk verbeterd. Ook dat heeft te maken met de wijze van toepassen, het moment van de dag, dan wel het moment van de eerste verschijnselen van een eventuele ziekte of aantasting en het juiste middel. Dat is die drieslag in het gewasbeschermingsmiddelenbeleid in Nederland.

Wij willen zoveel mogelijk komen tot een breed pakket, maar wij proberen ook tegemoet te komen aan de drie M's, met behulp van de beschikbare middelen. Daarbij is kennis de basis van het gewasbeschermingsmiddelenbeleid en de toepassing ervan.

Soms valt er wel eens iets uit de boot. De heer Rabbinge noemde een middel. De soortnaam is cyhexatin. Ik zeg er verder niets over, want dan verleid ik de heer Rabbinge tot een interventie, maar dan schiet mijn kennis te kort. Dat middel is eind mei 1999 al uit de roulatie genomen, vanwege de uitspoeling, de toxiciteit voor waterorganismen en de bio-accommodatie. De essentie van de opmerking van de heer Rabbinge was dat het jammer is dat dit middel uit de roulatie genomen en dat het gebruik ervan wel wat langer had mogen duren. Toch was de afweging dat het middel veel te schadelijk was. In de tussentijd is dit wel een stimulans geweest om bijvoorbeeld de biologische bestrijding in kassen, waar het middel ook werd toegepast, sterk te stimuleren. De ontwikkeling is dus gegaan in de richting van steeds minder, maar wel effectievere middelen, in combinatie met de methode en het moment.

De inspanningen van de regering waren erop gericht in Europees opzicht aan te sluiten bij de verordening en de richtlijn, om de moeilijke positie waarin de sector zich bevond met het oog op het gewasbeschermingsmiddelenbeleid -- het was een hoofdpijndossier -- te verbeteren en om daarmee tegelijkertijd het belang van de natuur en de omgeving te dienen. Dat heeft geresulteerd in deze wet.

Feitelijk liep onze regelgeving onvoldoende in de pas met de ontwikkelingen van de buurlanden. Er moesten vrijstellingen worden gegeven op grond van bijzondere omstandigheden, maar die werden voortdurend aangevallen. Uiteindelijk hebben wij door middel van het stellen van prejudiciële vragen aan het Hof volledig gelijk gekregen. Het College van beroep moet dit in Nederland verder effectueren. Wij kunnen dat vrijstellingenbeleid dus blijven effectueren. Daarnaast was er de behoefte te komen tot het opschonen van de hoeveelheid regels die inmiddels rondom het gewasbeschermingsmiddelenbeleid, mede op grond van de Brusselse invloed en de Brusselse bepalingen, tot stand was gekomen.

De regering is van oordeel dat er een goed wetsvoorstel ligt. Ik memoreer nog even kort onze beweegredenen. Het gaat om transparantie, consistentie en eenvoud, herkenbaarheid en handhaafbaarheid. Die uitgangspunten dragen het wetsvoorstel. De staatssecretaris van VROM is mede verantwoordelijk voor het wetsvoorstel, in het bijzonder voor de biociden. Verder zijn de departementen van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, VWS en Verkeer en Waterstaat betrokken bij de voorbereiding van het wetsvoorstel, evenals het CTB als uitvoeringsorgaan. Ook externe partijen met een bepaald belang of zij een wetenschappelijke inbreng konden leveren, hebben de gelegenheid gekregen te reageren. Wij zijn er echter nog niet helemaal.

Een onderdeel van het nieuwe wetsvoorstel heeft betrekking op de herziening van onderliggende regelingen. Wij zijn daar volop mee bezig. Ook hierbij staan transparantie en eenvoud voorop. Wij streven naar één

samenhangende AMvB, één ministeriële regeling. De uitvoering moet uiteraard goed op orde zijn. Het is dus van belang dat door dit wetsvoorstel de verantwoordelijkheid van enerzijds de ministeries en anderzijds het CTB als uitvoeringsorgaan verder wordt verhelderd. De handhaving nemen wij ook nog onder loep. Daarbij introduceren wij de bestuurlijke boete als handhavingsinstrument. Daarnaast willen wij de naleving bevorderen met behulp van het zogenaamd programmatisch handhaven, dat wil zeggen dat wij het spek snijden waar het zit.

Dan kom ik bij de meer specifieke opmerkingen van de heer Rabbinge. Eerst iets over de tussentijdse evaluatie van de nota Duurzame gewasbescherming. In het licht daarvan vraagt de heer Rabbinge of meer op preventie gericht beleid niet aantrekkelijker is. Dit ben ik met hem eens, het wetsvoorstel biedt hiervoor ook de mogelijkheden. In de eerste plaats maken wij een onderscheid tussen gewasbeschermingsmiddelen en biociden voor de particuliere markt en de middelen die voor de professionele markt bestemd zijn. Op de professionele markt moeten alleen houders een bewijs van vakbekwaamheid hebben; daarnaast zijn er regels voor de bewaring en de toepassing van deze middelen. Verder zal iedere gebruiker van een gewasbeschermingsmiddel de beginselen van goede gewasbeschermingspraktijken en geïntegreerde bestrijding moeten toepassen. En in de derde plaats wil ik goede controle op de handel. In het wetsvoorstel en in het ontwerpbesluit is voor producenten, importeurs en handelaren een voorraadadministratiesysteem opgenomen, terwijl gebruikers verplicht zijn om hun gebruik te registreren. Met deze maatregelen bewerkstelligen wij goed gebruik van deze middelen.

Verder wil ik met behulp van het convenant een meer op preventie gericht beleid voeren. Wij zijn aan het begin van deze kabinetsperiode begonnen met het bij elkaar brengen van een aantal partijen om gezamenlijk een oplossing voor de gerezen problemen te vinden. Dit is goed gelukt, zij het dat een van partijen, de Stichting Natuur en Milieu, het convenant niet wilde ondertekenen. Dit vind ik nog steeds spijtig. Andere partijen zijn met verve doorgegaan en wij kunnen vaststellen dat het convenant werkt. Dit wetsvoorstel is een uitvloeisel van onder andere deze gezamenlijke benadering, maar het komt ook voort uit de wens om de gang van zaken in overeenstemming met de Brusselse regelgeving te brengen.

De heer Rabbinge is ook nog ingegaan op de toelating van gewasbeschermingsmiddelen bij de behandeling van zaaizaad. Hierbij is er een praktisch probleem, want een deel van het zaaizaad is bestemd voor de export, een deel voor de Nederlandse markt en voor een deel gaat het om de import van zaaizaad dat elders al is behandeld. Het gaat dus om drie categorieën. Het lastigste is het zaaizaad dat voor de export bestemd is; de heer Rabbinge wees er al op. Verleden jaar heb ik in een brief aan de Tweede Kamer aangegeven hoe ik hiermee wil omgaan. Voor de arbeidsbescherming kunnen wij naar alle waarschijnlijkheid volstaan met een door het bedrijf te leveren risico-inventarisatie. Bij de evaluatie kan hierbij worden aangesloten en dan kunnen ook de milieuaspecten worden bekeken. De toelatingsvoorwaarden, die in dit

geval slechts betrekking hebben op het grondgebied van een ander land, kunnen daar met de daar geldende regelgeving worden gezien. Dit zal in de loop van dit jaar worden uitgewerkt, maar het is voor de sector onmogelijk om op basis van deze uitwerking bij de inwerkingtreding van de wet medio dit jaar al over de vereiste toelatingen te beschikken. Ik heb gezegd dat ik in verband hiermee een overgangperiode tot 1 september 2008 wil, waarbij het met name gaat om de import van behandeld zaaizaad. Ik heb de problematiek die de heer Rabbinge heeft uiteengezet, nog eens goed gewogen en in overleg met de staatssecretaris ben ik bereid om er 1 september 2009 van te maken, maar dat is dan ook de definitieve datum. De heer Rabbinge pleit voor een hardheidsclausule, maar dat zou pertinent in strijd zijn met de Europese verordening. Strikt genomen is dit jaar uitstel een genadetermin, maar hij is gerechtvaardigd door de noodzaak voor de sector om de nieuwe regelgeving te implementeren. De staatssecretaris en ik zijn in onze nadagen, ons past genade als hoogste politieke wijsheid, woorden van Thomas Mann die mij nogal eens te stade zijn gekomen... Ik hoop dat de Kamer met deze tegemoetkoming het idee van een hardheidsclausule wil laten varen, want daarmee zouden wij echt juridische problemen met de Europese Commissie krijgen. Dit is het ook niet helemaal, maar het is in ieder geval goed te verdedigen.

Het derde punt, de thematische strategie voor het duurzaam gebruik van pesticiden en de conceptverordening gewasbescherming. Wij hebben in Nederland in de afgelopen tien jaar op dit gebied in Europa een voortrekkersrol vervuld. Dit is in hoge mate terug te vinden in de strategie en in het ontwerp voor de richtlijn. Ere wie ere toekomt; als een ander ons niet prijst, doen wij het zelf wel... Een groot deel van wat er wordt voorgeschreven -- zo'n 90% -- is bij ons al gemeengoed, het is al een onderdeel van de dagelijkse praktijk. Ik denk aan het bewijs van vakbekwaamheid en aan de administratievoorschriften voor handel en gebruik die ik zojuist noemde. Nederland kan dan ook in hoge mate instemmen met wat er nu aan ons is voorgelegd, maar wij willen nog twee dingen onder de aandacht van de Commissie brengen, geheel in overeenstemming met het gevoel van de Kamer. Hierbij gaat het om de vraag of de voorschriften voor het gebruik in de ontwerpverordening en die in de kaderrichtlijn voor het duurzaam gebruik van pesticiden wel voldoende coherent zijn. Wij moeten immers voorkomen dat de voorschriften voor het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen niet eenduidig of helder zouden zijn. En wij moeten er ook voor zorgen dat wij niet oplopen tegen onnodige administratieve lasten.

De conceptverordening gaat over de toelating van gewasbeschermingsmiddelen. Nederland kan zich in grote lijnen vinden in het voorstel van de Commissie, dat grotendeels overeenkomt met de huidige richtlijn 91/414. Maar de heer Rabbinge heeft nog wel op een heikel punt gewezen: de Europese Commissie wil de Europese Unie in drie zones verdelen en in elk van deze zones zou een lidstaat verplicht zijn, de toelating van een middel door een andere lidstaat binnen dezelfde zone te erkennen. Dit is de "wederzijdse erkenning". Dit is naar ons inzicht te grofmazig, er wordt hierbij te weinig rekening gehouden met de nationale en specifieke omstandigheden in de

lidstaten. Er zijn genoeg ervaringen -- ik denk bijvoorbeeld aan de Nitraatrichtlijn -- waaruit wij kunnen afleiden dat een al te grofmazige structuur tot onoverkomelijke problemen leidt in verband met de veelsoortigheid van het landschap, het bodemgebruik, de waterhuishouding enz. Wij willen dat de verordening de mogelijkheid biedt om hiermee rekening te houden, maar ook 23 andere lidstaten willen dit. De Kamer kent de regels, wij kunnen de Commissie alleen trotseren met unanimititeit, dus er is nog wel wat werk aan de winkel. Maar in de tussentijd zoeken wij natuurlijk in overleg met de Commissie naar een compromis.

Ons staat een model voor ogen waarbij de beoordelingsmethodieken in de zones en in Europa zo veel mogelijk worden geharmoniseerd, maar waarbij er ruimte blijft voor maatwerk in verband met specifieke omstandigheden. De heer Rabbinge heeft aangegeven dat de situatie in Nederland zeer atypisch is, zowel qua teelt als qua grondsoorten. Daarom heeft de regering deze opstelling ook gekozen. Wij brengen ons standpunt met kracht en met goede argumenten naar voren in de werkgroepen van de Raad en ik denk dat wij op nog wel meer steun kunnen rekenen en dat de Commissie uiteindelijk zo wijs zal zijn om aan goede argumenten gehoor te geven.

Het wetsvoorstel vormt de implementatie van de Gewasbeschermingsrichtlijn en de Biocidenrichtlijn. Na invoering van de verordening blijft de Gewasbeschermingsrichtlijn van toepassing voor de toelating van gewasbeschermingsmiddelen die in bijlage 1 van de richtlijn zijn opgenomen. Na inwerkingtreding van de verordening blijft de richtlijn daarom ook bestaan. In de verordening wordt voorzien in een overgangsrecht voor de overgang van de richtlijn naar de verordening.

Tot zover mijn reactie op de feitelijke vragen van de heer Rabbinge en op zijn inleidende tekst, waarin hij er nog eens aan refereerde dat het gewasbeschermingsmiddelenbeleid een hele geschiedenis heeft. Hij heeft met name gewezen op het belang van kennis als basis van de "ecologische geletterdheid". Ik vind dit een prachtig woord, want hiermee zeg je het eigenlijk in een notendop: gewoon goed weten wat je doet, goed opgeleid zijn en goede middelen op het juiste moment gebruiken. Dat is de basis van verantwoord gebruik van gewasbeschermingsmiddelen als een instrument, maar niet hét instrument ter voorkoming van ziekten en plagen of het bestrijden van onheil dat de productie van goede dingen voor de mensen en daarmee de inkomensvorming van deze sector in de weg zou staan.

Voorzitter. Daarmee kom ik aan het eind van mijn bijdrage. Ik heb met veel waardering en ook met een zweem van nostalgie de afscheidswaard en de lof die mij is toegezwaaid, gehoord. Wat dit wetsvoorstel betreft, is er een voortreffelijke samenwerking geweest met de staatssecretaris. Ik begrijp dat het moment van zijn glorie nog niet is aangebroken; dat gebeurt op het moment van verdwijnen. Maar heb goede moed: ook dat komt voor u, mijnheer de staatssecretaris. Ik wil hier toch expliciet vaststellen dat de voorbereiding in voortreffelijke samenwerking met de staatssecretaris heeft plaatsgevonden.

Ik stel de goede woorden die de Kamer bij monde van de heer Rabbinge en de heer Walsma in ander verband heeft gesproken op prijs. Ik heb het overleg met uw Kamer buitengewoon plezierig gevonden. Dat wil niet zeggen dat andere overleggen niet plezierig waren, maar dit was heel plezierig. Daar mag iedereen zijn conclusies aan verbinden.

Ik heb het werk bijna vijf jaar lang met heel veel plezier gedaan. Het is een prachtig vak, maar er is een tijd van komen en er is een tijd van gaan. En je moet gaan als anderen vinden dat je moet blijven. Ik dank u zeer.

*N

De heer **Rabbinge** (PvdA): Voorzitter. De minister is zeer gedetailleerd ingegaan op alle vragen en heeft weer blijk gegeven van bijzonder grote deskundigheid, ook op dit gebied. Dat komt niet voort uit zijn studie in de landbouweconomie, maar meer uit de praktijk, waarin hijzelf heeft ervaren hoe belangrijk het is om weet te hebben van gewasbescherming en er op een goede wijze mee om te gaan. Niets dan waardering daarvoor. Hij haalde Rachel Carson aan met het boek "Silent Spring", waarmee ons in één keer de ogen werden geopend en waarin wat kanttekeningen werden geplaatst bij het volledige vertrouwen dat in chemische bestrijding werd gesteld. In dit verband wil ik vooral de heer Briejèr noemen, voormalig directeur van de Plantenziektenkundige Dienst, die in zijn boek "Zilveren sluiers" de problemen voor Nederland duidelijk heeft gemaakt als je er té blindelings op vertrouwt. Daardoor heeft de geïntegreerde bestrijding toen behoorlijke steun en een behoorlijke oppepper gekregen.

Geïntegreerde bestrijding van ziekten en plagen is een integratie van zowel doelen als middelen. Het is van belang dat wij ons dat realiseren. Die integratie van doelen betreft niet alleen productie, maar ook milieu en andere doelen. Met integratie van middelen wordt bedoeld op de drie M's, waarbij de methodiek van belang is. Dat betekent dat je alleen nog als laatste stok gebruikmaakt van bestrijdingsmiddelen. Eerst probeer je alle andere dingen en als het echt niet anders kan, gebruik je bestrijdingsmiddelen. Maar dan moet je ze wel hebben. Dat is het probleem waarop ik iedere keer heb gewezen. Je moet ze hebben en je moet niet beperkt zijn in je mogelijkheden. Dat dreigde te gebeuren, toen het gewasbeschermingsbeleid dreigde te worden versmald tot een toelatingsbeleid. Dat is verkeerd, want het heeft tot gevolg dat je geen keuzemogelijkheden hebt en niet het maatwerk kunt leveren dat noodzakelijk is.

De minister is daarop ingegaan en heeft de casuïstiek van Plictran aangehaald. Dat is helemaal juist. Dat middel had kwalijke gevolgen, maar het was zo goed bruikbaar doordat het de roofmijten ongemoeid liet. Het was daarom een mooi voorbeeld van een precisie-instrument, op de juiste wijze toegepast. Ik zal het nu niet betreuren dat het is verdwenen, omdat er alternatieven voor zijn gekomen. Maar laten wij er vooral voor waken dat wij niet te veel van die middelen ongedaan maken. Daarom ben ik zeer verguld met de toezegging dat het vrijstellingenbeleid gehandhaafd kan blijven. Ik had in de Europese verordening gelezen -- ik had dat ook bevestigd

gekregen door een aantal Europarlementariërs -- dat het niet meer mogelijk zou zijn. De minister bevestigt nu dat het wel kan. In dat geval is een deel van mijn zorg op dit punt ongedaan gemaakt, wat mij zeer veel deugd doet.

De samenhangende maatregel van bestuur is zeer welkom. Nu is er een enorme lappendeken van allerlei maatregelen die worden vervangen door een samenhangende maatregel van bestuur. Dat is zeer verstandig.

Het staat buiten kijf dat het beleid op preventie is gericht; daar zijn wij het zeer over eens. Maar de wijze waarop is ook van grote betekenis. Het convenant gewasbescherming is toentertijd niet onderschreven door de Stichting Natuur en Milieu. Ik ga ervan uit dat de Stichting Natuur en Milieu het nu con amore zal onderschrijven, gegeven de prestatie die blijkt uit de evaluatie van het gewasbeschermingsbeleid door het Natuur- en Milieuplanbureau.

Ik heb goed genoteerd dat een hardheidsclausule voor de zaaizaadsector onmogelijk is. Ik heb daar ook begrip voor, maar uitstel tot 2009 is heel verstandig. Dan geven wij de bedrijfstak gelegenheid om er op behoorlijke wijze op in te spelen. Aangezien er dan ook nog gebruik kan worden gemaakt van een vrijstellingsregeling binnen de verordening, moet dat de sector in staat stellen om ook hier de ecologische modernisering ter hand te nemen en te effectueren.

Dan kom ik bij de coherentie van de voorstellen, ook in verband met het duurzaam gebruik. De minister komt tegemoet aan mijn bezwaar tegen de zonerings. Op zichzelf had ik er niets tegen, maar de zonerings was te grofmazig. Dat werkt zo niet; het werkt zelfs in tegengestelde richting. Het heeft tot gevolg dat een aantal dingen die wij hier absoluut niet willen wel mogelijk moeten zijn, omdat het in een ander land mag. Ik denk dan ook dat die regeling moet worden aangepast. Het is buiten kijf dat wij in Nederland al enorme prestaties hebben geleverd. In een aantal teelten slagen wij er niet alleen in de productie per hectare, uitgedrukt in kilogrammen, hoger te laten zijn dan in de ons omringende landen, maar ook het pesticidegebruik niet alleen per eenheid van product, maar ook per eenheid van oppervlak aanmerkelijk lager te laten zijn. Als dat voorbeeld zou worden toegepast in andere delen van Europa, zou dat al een reductie van 50% van het pesticidegebruik in Europa tot gevolg kunnen hebben. Ik meen dan ook dat die voorttrekkersrol niet alleen elders moet worden geaccepteerd, maar ook moet worden gewaardeerd in andere delen van Europa. Wij zullen er alles aan moeten doen om dat te effectueren.

De verhouding tussen wetsvoorstel en verordening is mij volstrekt duidelijk. De minister heeft er adequaat op geantwoord. Het is wel van belang om alert te zijn. Dat kan deze minister misschien niet meer, maar zijn opvolger wel. Wij zullen de minister moeten volgen opdat hij zeer alert blijft om dingen te voorkomen die ogenschijnlijk de milieudoelen dienen, maar in feite contraproductief zijn. In dat geval moeten wij de waarschuwendende vinger opsteken; dat is de controlerende rol van het parlement.

Ik bedank de minister nogmaals hartelijk voor de voortreffelijke beantwoording en de ongelooflijk plezierige samenwerking en wens hem alle goeds toe.

GECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

De **voorzitter**: Geeft dit de minister nog aanleiding tot enige reactie?

**

*N

Minister **Veerman**: Voorzitter. Mijn natuurlijke neiging en mijn calvinistische opvoeding nopen mij tot zwijgzaamheid, omdat wij thans geheel overeenstemmen en ik de complimenten die nogmaals zijn gegeven in stilte, maar met grote waardering in ontvangst neem.

De beraadslaging wordt gesloten.

Het wetsvoorstel wordt zonder stemming aangenomen.

De vergadering wordt enkele ogenblikken geschorst.

*B

!Ammoniak en veehouderij!

Aan de orde is de voortzetting van de behandeling van:
- het wetsvoorstel Wijziging van de Wet ammoniak en veehouderij (30654).

De beraadslaging wordt hervat.

*N

Staatssecretaris **Van Geel**: Voorzitter. Dit wetsvoorstel komt nadat de Wet ammoniak en veehouderij (Wav) in 2002 in werking is getreden. Daarvoor en daarna heeft de discussie over de mate van bescherming van de natuur zich voortgezet. Dit is onder andere tot uitdrukking gekomen in een eerder aangehaalde motie, de motie-Schreijer, en in de wens om tot aanpassing van deze wet te komen in het Hoofdlijnenakkoord. Uiteindelijk ligt er, na heel veel discussie, met de Tweede Kamer en veel maatschappelijke organisaties, in het bijzonder de provincies, die een grote rol krijgen in dit wetsvoorstel, dit wetsvoorstel.

In de verschillende bijdragen wordt enerzijds gesteld dat er te weinig gebeurt aan het generiek terugdringen van ammoniakemissies, terwijl aan de andere kant wordt gezegd dat dat wel meevalt. Wat is hierbij de positie van de regering? De oplossing van het ammoniakprobleem moet generiek gebeuren. Deze wet gaat daar niet over. De ammoniakdeken boven ons land is nog veel te dik, en moet dunner worden. Zolang die deken niet dunner wordt, zijn eventuele pieken nauwelijks zichtbaar. Maar als de deken dunner wordt, worden die pieken wel zichtbaar. Het is dus wel degelijk belangrijk hieraan iets te doen, maar vooral in het perspectief dat de ammoniakdeken omlaag moet. Daarom zijn de inspanningen daarop gericht. Hier richten wij ons specifiek op de piekbelastingen op natuurgebieden.

De Wav vormt een klein onderdeel van een pakket aan maatregelen. Er zijn inderdaad nog veel meer doelvoorschriften te formuleren waarmee meer kan worden gedaan, en waarmee meer ruimte kan worden gegeven aan bedrijven. In ons generieke emissiebeleid bestaat die ruimte al. In het Besluit huisvesting wordt gewerkt met emissiegrenswaarden. Het is aan de

ondernemer om te bepalen, welke middelen worden ingezet om daaraan te voldoen. De keuzemogelijkheid is vergroot doordat bij de onderhavige wetswijziging het intern salderen wordt toegestaan. Niet elke stal in de inrichting hoeft aan alle voorwaarden te voldoen, er mag worden gesaldeerd. Verder hebben wij in goed overleg met de Kamer aangegeven wat de overgangstermijnen van het Besluit huisvesting voor bestaande stallen zouden moeten zijn. Daarbij is rekening gehouden met de investeringsmogelijkheidsstrategieën.

De centrale vraag is, of dit wetsvoorstel verantwoord is. Ik denk dat dat het geval is, en dat er niets mis is met de belangenafweging die heeft plaatsgevonden tussen natuur en landbouw. 12% Van de voor ammoniak gevoelige natuur, ofte wel 5,5% van de EHS, zal niet meer extra worden beschermd, terwijl het aantal bedrijven dat nadelig effecten ondervindt van de Wav met 38% zal worden verminderd. Een belangrijke kanttekening daarbij is dat dit voorstel geen gevolgen heeft voor onze belangrijkste natuurgebieden in Nederland, de Vogel- en Habitatrictlijngebieden. Alle voor ammoniak gevoelige delen van deze gebieden die thans door de Wav worden beschermd, houden die bescherming. Er is een afspraak gemaakt dat de meest kwetsbare gebieden die thans door de Wav worden beschermd, door de provincies worden geselecteerd. Dat betekent dus niet dat alles vogelvrij is. Uiteindelijk gaat de natuur die niet wordt beschermd niet ten gronde, maar in sommige gebieden worden de doelen iets later bereikt dan anders het geval zou zijn. Dat aantal gebieden is overigens beperkt. Daarom is dit voor mij een aanvaardbaar voorstel.

Mevrouw **Slagter-Roukema** (SP): Het is mij nog niet helemaal duidelijk wat de doorslag heeft gegeven bij de belangenafweging. Ik krijg het idee dat de economielobby minstens zo belangrijk is geweest als die van de natuur. Maar de natuurlobby moet toch ook belangrijk zijn, zeker gezien de komende kabinetsplannen?

Staatssecretaris **Van Geel**: Nogmaals, ik vind dit een verantwoorde afweging, tegen de achtergrond van het feit dat het wetsvoorstel in goed overleg met de Tweede Kamer tot stand is gekomen. Ik heb cijfermatig aangegeven waar die afwegingen liggen. In dit soort situaties kunnen de kool en de geit nooit worden gespaard: ze worden altijd wel enigszins beschadigd. Ik heb deze afweging als zeer evenwichtig beschouwd. Uiteindelijk is het een politieke afweging hoe zwaar je die elementen meeweegt. De bescherming van natuur en milieu acht ik voldoende om de voorgestelde ruimte te bieden.

De heer **Eigeman** (PvdA): Ik hoor veel cijfers en technieken. Ik heb geschetst dat wij een stevige worsteling hebben te gaan om de kwaliteit van natuur en milieu in Nederland te behouden. U zegt dat kool en geit allebei een beetje worden beschadigd, maar voor de natuur geldt dat de kool en/of geit al zwaar zijn beschadigd. In dat licht vinden de fracties van de PvdA, GroenLinks en de SP dat wij die afweging niet meer moeten willen maken. Ik constateer dat de staatssecretaris meer kiest voor de economie, dan voor natuur. Die keuze volgen wij niet.

Staatssecretaris **Van Geel**: Ik vind dit een onterechte afweging. Ik heb het gehad over een tijdelijke, beperkte en niet duurzaam versturende extra ballast, terwijl de deken veel bepalender is voor de natuurkwaliteit dan die individuele piek. Het is de deken die de natuur beschadigt. Het gaat in dit geval om piekbelastingen die op dit moment relatief weinig invloed hebben. Ik heb ook erkend dat dit op lange termijn wel zo zal zijn, want als dit niet het geval zou zijn, moeten wij dit beleid helemaal niet voeren. Nu valt een heel groot stuk van de piekbelastingdiscussie weg tegen de achtergrond van de deken. Dat effect is dus buitengewoon beperkt. Dit moet gezien worden in relatie tot het feit dat anders 38% van de bedrijven geen ontwikkelingsmogelijkheden zou hebben. Dat is mijn inziens een heel reële afweging. Als over tien jaar de deken een stuk minder dik zou zijn en vervolgens de kwetsbare natuur direct bloot werd gesteld, dan zou mijn positie een andere zijn. Echter, op dit moment waarbij de deken veel meer bepalend is voor de kwaliteit dan de individuele piekbelasting, vind ik dit een heel reële afweging. Als u daarvoor niet kiest en u liever kiest voor de 38% bedrijven op slot, dan is dat uw afweging en niet de onze. Met de door ons voorgestelde maatregelen wordt de natuur niet structureel aangetast. Wellicht zal het ietsje langer duren voordat de omstandigheden vanuit het milieu volledig passend zijn bij de aard van de natuur die daar is, maar dat effect moet niet gedramatiseerd worden. Het is mijns inziens niet terecht om dan tegen ons te zeggen: u kiest voor economie en niet voor natuur.

Mevrouw **Slagter-Roukema** (SP): Ik kan wel een eind meegaan in wat u zegt, maar u had het zo-even over 38% van de bedrijven die op slot moeten. Wat bedoelt u daarmee? Betekent het dat ze dan allemaal failliet gaan? Ik vind dat namelijk ook best wel dramatisch klinken.

Staatssecretaris **Van Geel**: Die 38% zal de effecten ervan ondervinden. Marginale bedrijven zullen er veel meer last van hebben dan heel stevige bedrijven. Kortom, ze ondervinden er effect van in hun bedrijfsvoering. Er worden beperkingen opgelegd. Bepaalde bedrijven kunnen beperkingen meer aan dan andere bedrijven, maar ze krijgen beperkingen opgelegd. De maatregel die wij voorstaan moet gezien worden in relatie tot de zeer beperkte effecten voor de natuur. Dat is besturen, dat is een afweging maken tussen de drie pijlers van duurzaamheid, te weten de sociale, de economische en de ecologische. Waar het gaat om tijd, plaats en politieke overtuiging kan die balans anders komen te liggen, maar er is wel sprake van een balans. Gelet op het regeerakkoord en gelet op het goede overleg dat met alle provincies en LTO is gevoerd, vinden wij hetgeen nu voorligt getuigen van een goede balans. Overigens betreur ik het wel dat op het laatste moment de Stichting Natuur en Milieu te kennen heeft gegeven dat hoewel zij een aantal elementen ervan wel kan dragen, zij deze oplossing naar buiten toe niet kan dragen.

De heer **Walsma** (CDA): Hetgeen de staatssecretaris nu aangeeft, wordt ook bevestigd door wetenschappelijk onderzoek. Ik heb aardig wat rapporten op dit terrein gelezen en ik moet concluderen dat hetgeen daarin staat

volstrekt overeenkomt met wat de staatssecretaris hier naar voren brengt. Ik onderstreep dan ook graag zijn woorden.

De heer **Eigeman** (PvdA): Alle onderzoeken en rapporten kunnen niet wegnemen dat het in dezen gaat om signaalwerking. Ik ben blij dat de staatssecretaris heeft toegegeven dat het wat overdreven zou zijn om te zeggen dat 38% van de boerenbedrijven op slot moet en dus groot gevaar loopt in de toekomst. Je kunt echter ook op een andere manier, door meer in termen van doelen te sturen dan in termen van middelen, proberen om invloed uit te oefenen op de bedrijfsvoering van die bedrijven. Het is wellicht in hoge mate symboolwerking, maar het is dan wel een symbool waarvan het op dit moment van belang is er aandacht voor te vragen. Ik ga ervan uit dat er in het nieuwe regeerakkoord meer perspectief zit op dit punt. Dus het is goed het debat nog een keer te voeren.

Staatssecretaris **Van Geel**: Ik neem hier kennis van. Ik meen uitvoerig te hebben aangegeven wat de verschillende componenten zijn van onze weging.

Mevrouw **Slagter-Roukema** (SP): Uiteraard zijn de generieke maatregelen veel belangrijker, maar het gaat ook om de signaalwerking van een maatregel. Dat heeft ook te maken met opvoeden. Enerzijds geeft u het signaal af dat boerenbedrijven niet op slot gaan, maar anderzijds komt u met het signaal van: desnoods toch maar even wat meer piekbelasting aangezien die in het grote verhaal niet zo belangrijk is. Ik vind dat pedagogisch gezien niet zo sterk.

Staatssecretaris **Van Geel**: Ik kom hierop graag terug wanneer ik straks specifiek inga op de vragen van mevrouw Slagter.

Voorzitter. De heer Eigeman heeft gezegd artikel 3, lid 3, als nogal complex te beschouwen. Ik geef meteen toe dat de leesbaarheid van dit artikel, zeker na de toevoeging over het intern salderen, lastiger is geworden. Verder ben ik het met hem eens dat zelfs zonder dit artikel dit al een lastige formulering is. Bovendien geldt dat het bij complexe regelingen niet altijd gemakkelijk is om complexe formuleringen te vermijden. De Raad van State heeft over het oorspronkelijke artikel geen opmerkingen gemaakt, terwijl deze er over het algemeen toch ook wel kritisch over kan zijn. Hoewel het artikel lastig leesbaar is, is het mijns inziens overigens niet onbegrijpelijk. Ik zou bijna zeggen: als je er bevattelijk voor bent, is het niet onbegrijpelijk. Dat neemt niet weg dat wij zullen zorgen voor een duidelijke toelichting, opdat degenen die de regeling moeten uitvoeren exact weten wat de praktische betekenis ervan is in de uitvoering. De kern van het probleem is dat wij als gevolg van de ammoniakemissie veehouderijen de Wet milieubeheer buitenspel zetten, terwijl wij wat betreft de Wav voor een aantal elementen een aantal uitzonderingen willen maken. Dit resulteert in een ingewikkelder formulering die inhoudelijk overigens volstrekt verdedigbaar is.

De analyse van de heer Walsma is correct en kan bovendien in samenhang gebracht worden met de analyse van de collega's. Vandaar dat wij vinden dat beperkingen opgelegd moeten worden aan de uitstoot van ammoniak nabij natuurgebieden.

Vervolgens ga ik in op de specifieke vragen van mevrouw Slagter. Ik heb zo-even al aangegeven welke criteria ten grondslag liggen aan dit wetsvoorstel. Het is van belang dat de ontwikkelingen die de reconstructie in de buitengebieden zeer gehinderd hebben en vele malen tot problemen geleid hebben, ook op regionaal en lokaal niveau, beëindigd worden. Dit is uiteraard geen legitimatie voor broddelwerk -- in mijn ogen is van dat laatste ook geen sprake -- maar dat het door een aantal amendementen van de Tweede Kamer allemaal wat lastiger is geworden, heeft mevrouw Slagter zelf ook al geconstateerd. Ik meen wel dat hetgeen nu voorligt werkbaar is, zeker met een goede toelichting en een goede begeleiding in de uitvoeringspraktijk.

Dan de opmerking van mevrouw Slagter dat het milieubeleid bij het huidige kabinet in slechte handen zou zijn. Het feit dat zij alleen de heer Veerman bedankte voor zijn laatste optreden hier, draag ik als een man, maar ik meen dat het milieubeleid van de afgelopen jaren toch ook weer niet zo slecht was dat zij er helemaal niets over zou kunnen zeggen.

Ik geef toe dat in het milieubeleid vaak voorbeelden enthousiasmerend werken om mensen tot een bepaald milieugedrag te verleiden. Dat is een goed voorbeeld geven als het gaat om het gedrag dat het milieu belast, ook in regelgeving. Maar de grens ligt bij het moment waarop burgers, boeren of anderen merken dat het symboolpolitiek is en dat het geen feitelijk effect heeft op de milieubelasting. In de dossiers kom ik tegen dat het dan als een boemerang terugslaat op het draagvlak voor milieubeleid. Dan zeggen zij: waarom doen wij dat, als het effect niet zichtbaar of wetenschappelijk bewezen is? Dan moeten zij dat doen vanwege het symbool, maar dat wekt eerder aversie tegen een verstandig milieubeleid dan dat het daarvoor als basis kan dienen. Ik heb graag een goed voorbeeld, maar in dit geval hoop ik oprecht dat wij kijken naar de harde realiteit van de effecten op de natuur. Die zijn bij de grote deken beperkt en wij moeten ook niet het beeld oproepen dat dit niet zo is. Dat is mijn reactie als het gaat om symboliek.

Ik heb het altijd lastig met professoren, behalve met degene die rechts van mij zit. De heer Bruil heeft een andere opvatting over de positie van de IPPC, emissiegrenzen, BBT en dergelijke. Er is een verschil van opvatting met hem over de vraag of die BBT telt voor individuele stallen of voor de hele installatie, want anders kan er geen saldering plaatsvinden. Wij denken dat het begrip installatie tot nu toe in het bestuursrecht zo is gehanteerd zoals wij dat altijd hanteren. Ik zie nog geen argumenten om dat anders te doen. Individuele stallen zijn geen inrichtingen. Het gaat om de installatie als geheel en niet om de individuele stal. Wij vinden de bestuursrechter in algemene zin aan onze zijde bij deze interpretatie. Het is duidelijk dat er nog geen interpretatie is over intern salderen, want dat wordt nu voor het eerst ingevoerd.

Dan kom ik op de vraag of het lang zal duren, als de provincies een rol hebben bij het aanwijzen van gebieden. Ik heb er alle vertrouwen in dat dit geen jaar zal duren. Dat vertrouwen is er mede op gebaseerd dat de provincies steeds grote druk op ons uitoefenen om voortgang te maken op verschillende dossiers, zoals het toetsingskader voor ammoniak. Provincies hebben de

Tweede Kamer met proefkaarten ervan overtuigd dat dit de goede lijn is. Zij hadden het idee dat dit zou kunnen, zij hebben de Kamer daarvan overtuigd en de Kamer heeft ons een handje geholpen om ook tot die overtuiging te komen.

*N

Minister **Veerman**: Voorzitter. Ik heb niet zoveel toe te voegen aan het voortreffelijke betoog van de staatssecretaris. Ik zal mij beperken tot de specifieke omstandigheden bij de Natuurwet 2000-gebieden. Ik sluit mij geheel aan bij wat de staatssecretaris heeft gezegd. Er is een afweging gemaakt tussen belangen. Het bestuur is er voor het maken van afwegingen. Er kunnen verschillen van opvatting zijn. Het is goed om die helder en duidelijk over het voetlicht te brengen. Dat gebeurt hier dan ook met de nodige duidelijkheid.

Het is van belang dat wij zijn geconfronteerd met jarenlange stilstand in de bedrijfsontwikkeling van een groot deel van de bedrijven rond die gebieden, terwijl een verdere vergroting van die bedrijven juist de financiële basis verschaft voor de draagkracht om maatregelen te nemen tegen ammoniakuitstoot. Als je ze stilzet, kunnen zij niets meer doen, omdat de rentabiliteit dan stelselmatig terugloopt. De grote voordelen van uitbreiding en schaalvergroting leveren de efficiency op die de draagkracht verleent voor het doen van investeringen. Dat is een duivels dilemma.

Er wordt gezegd dat elke vergroting van de hoeveelheid ammoniakuitstoot in de vorm van piekbelasting onaanvaardbaar is en dat er maatregelen moeten worden genomen om de totale hoeveelheid ammoniak naar beneden te brengen. Dan is het gekozen middel om die bedrijven stil te zetten volstrekt verkeerd. Dat gaat in tegen de bedrijfsontwikkeling, die gestalte moet krijgen in een gecoördineerd pad naar stelselmatige vermindering van ammoniakuitstoot en ook van de piekbelasting. Bedrijfsontwikkeling is daartoe het middel. Tot zover de bedrijfseconomische achtergrond.

Wij scheppen hier geen wettelijk kader om een standstill te realiseren voor de ammoniakuitstoot, maar wij schetsen een verloop. Je kunt van mening verschillen over het tempo, dat wat hoger zou kunnen zijn, maar uiteindelijk gaat het om het terugbrengen van de hoeveelheid ammoniak die uit de dierenhouderij voortkomt. Dat past in de generieke benadering om de ammoniakdeken te verminderen. Naast het argument dat je de bedrijfsontwikkeling de gelegenheid moet geven om dat pad op te gaan, is de vraag hoe snel dat moet gebeuren de enige waarover je naar mijn gevoel kunt discussiëren. Dan kom je bij de afweging waar je de natuur werkelijk schade mee doet. Is dat onherroepelijke, onherstelbare schade of is dat een vorm van uitgesteld of op termijn gesteld herstel? Wij zijn van oordeel dat het hierbij gaat om het laatste.

Dit speelt specifiek bij de Natura 2000-gebieden. De bescherming van deze gebieden gaat niet achteruit door deze wettelijke maatregel. Het afwegingskader van de Natuurbeschermingswet 1998 blijft van toepassing binnen en buiten de grens van 250 m van de Wav. De natuur die niet meer wordt beschermd door de zoneringsmaatregelen van de Wav, verdwijnt hierdoor dus niet.

GECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

De gewenste natuurkwaliteit zal worden gerealiseerd door het generieke emissiebeleid, zoals de staatssecretaris zegt, maar ook door het treffen van effectgerichte maatregelen. Het plagen van heidegebieden is daar een voorbeeld van. Het kan gebeuren dat de nagestreefde kwaliteit pas in een later stadium wordt bereikt, maar de richting van het beleid is duidelijk. Ook de veehouderij zal in de komende tijd een bijdrage moeten leveren aan vermindering van de ammoniakuitstoot.

De discussie is dan of je dat doet door mogelijkheden te bieden voor een gezonde bedrijfseconomische ontwikkeling van bedrijven, zodat zij die maatregelen ook kunnen dragen, of door de zaak stil te zetten. Wij kiezen voor het eerste. Mevrouw Slagter vroeg om een signaal en dat signaal is heel helder. Dat is dat in de komende tijd een vermindering van ammoniakuitstoot van de rundveehouderij nodig is. Bij de intensieve veehouderij liggen de oplossingen voor de hand. De regering heeft aanzienlijke bedragen gereserveerd voor bijvoorbeeld het toepassen van luchtwassers. In de varkens- en de pluimveehouderij is dat een middel dat aanleiding kan geven tot een ammoniakreductie met 90%. Dat zijn enorme technologische stappen voorwaarts.

Het vraagstuk zit bij de rundveehouderij en daar komen wij weer een nieuw dilemma tegen. Aan de ene kant willen wij de koe in de wei, maar aan de andere kant doet een koe in de wei haar behoefte niet op de plek en op het moment dat het dienstig is voor de ammoniakuitstoot, dat zal duidelijk zijn. Zo'n dilemma vereist weer een afweging. Bij de Wav creëren wij de mogelijkheid om het aantal dieren uit te breiden binnen de mogelijkheden die het gebied biedt. De rol van de provincies is hierbij volstrekt duidelijk, zoals de staatssecretaris al uiteen heeft gezet.

De heer Eigeman vraagt of het gebruikelijk is om de individuele vergunningplicht op te heffen als aan bepaalde categorieën van eisen van de algemene maatregel van bestuur wordt voldaan. Dat is helemaal niet ongebruikelijk, volgens mijn tekstschrijvers. Het past als duidelijk is dat de uitzonderingen van de individuele vergunningsplicht binnen de categorieën van eisen van de algemene maatregelen van bestuur vallen. Dat moet wel verantwoord zijn.

Ik doe de toezegging dat in het geval van ammoniak bij een algemene maatregel van bestuur alleen een uitzondering wordt toegestaan als zeker is gesteld, eventueel door bij de algemene maatregel van bestuur nader gestelde beperkingen en verplichtingen, dat er geen achteruitgang van de kwaliteit van de Natura 2000-gebieden ontstaat en evenmin een significante verstoring van de soorten waarvoor het gebied is aangewezen, conform de Vogel- en Habitatrichtlijn. Dat zullen wij ook wetenschappelijk onderbouwen. Dat heeft de heer Eigeman in ieder geval al binnen en terecht!

Hij vroeg ook naar de realisatie van de EHS, de Atlas Europa en de soorten. Ik zei al dat voor een klein deel van de EHS-gebieden de aanvullende Wav-bescherming vervalt, maar dat die wel onder de bescherming van de EHS blijven vallen. Het kan wat langer duren, maar wij zullen dat met de nodige kwaliteitsimpulsen proberen te mitigeren of zelfs te

verbeteren. Ik noemde al enkele voorbeelden van effectgerichte maatregelen.

De heer Eigeman wees erop dat in de Atlas Europa enkele zaken staan die niet nieuw zijn, maar er kan niet gezegd worden dat wij er niets aan doen. De EHS is volop in uitvoering, natuurgebieden worden met elkaar verbonden en vergroot en samen met het departement van Verkeer en Waterstaat is een ambitieus meerjarenprogramma Ontsnippering tot stand gekomen waar veel geld voor is uitgetrokken. Het kan natuurlijk altijd beter, maar in de Natuurbalans 2006 is vastgesteld dat sinds 1990 het aantal aaneengesloten gebieden is toegenomen. Welnu, dat beleid wordt voortgezet en dat is van essentiële betekenis voor het migreren van soorten en daarmee ook voor het behoud van soorten.

Mevrouw Slagter vroeg waarom grondgebondenheid zo voor vergunningverlening van belang zou zijn. Het gaat hier in hoge mate toch weer over de melkveehouderij. Die grondgebondenheid past bij het intensiveringsbeleid rondom de beschermde natuurgebieden. Grondgebonden bedrijven hebben een beperktere -- hoe meer grondgebonden ze zijn, hoe groter de beperking -- en een gespreide ammoniakemissie omdat die koeien nu eenmaal rondlopen. Dat sluit dus goed aan bij de natuurdoelstellingen. Het is dan ook van belang dat die grondgebondenheid een element is bij de vergunningverlening. Dat wordt ook in het toetsingskader opgenomen.

Mevrouw **Slagter-Roukema** (SP): Dat snapte ik wel, maar u zei net dat wij allemaal toch graag koeien in de wei zien, hetgeen pleit voor extensivering. Daarvoor zei u dat intensivering nodig is om investeringen te kunnen doen. Dat is dus weer zo'n duivels dilemma. Ik vraag mij af of deze Wav daar nu wel zo veel aan bijdraagt. Ik denk dat wij beiden wel voor extensivering zijn, maar dit schept toch mogelijkheden voor intensivering. Ik vond dat wel een beetje strijdig.

Minister **Veerman**: Extensiveren en grondgebondenheid hangen nauw samen, maar bedrijfsuitbreiding is niet altijd intensivering. Het kan er een vorm van zijn, maar de ondernemers in die gebieden die met deze beperkingen te maken krijgen, zullen volgens mij een voldoende vooruitziende blik hebben, zeker als het goede ondernemers zijn. Als ze dat niet zijn, kan ik het ook niet helpen, zo liberaal ben ik ook wel weer. Het is een gezonde houding om vooruit te kijken, je moet zien wat er op je af staat te komen. Daarom is het ook zo van belang dat wij na jaren discussie nu deze wetsvoorstellen vaststellen, zodat de kaders waarbinnen die ondernemers kunnen werken ook helderder worden. De staatssecretaris zei al dat extensivering in bijvoorbeeld reconstructiegebieden een mogelijkheid kan zijn om bedrijven uit te breiden maar niet om te intensiveren. In het licht van de ammoniakproblematiek is een van de belangrijkste dingen die ondernemers zich moeten realiseren wel dat het lastiger wordt, dat het een verplichting wordt om de ammoniakuitstoot met name in de melkveehouderij te verminderen. Wij zoeken niet alleen een balans tussen de belangen, maar vooral naar een pad waarlangs die vermindering gestalte kan krijgen. Dat kan

naar onze mening niet door bedrijven geen ontwikkelingsmogelijkheden te bieden, maar juist wel door die mogelijkheden te bieden in het licht van de toekomstige verplichtingen. Dus, niet alleen inzetten op intensiveren, maar op uitbreiden voornamelijk in de vorm van extensivering. Dat zal een verstandige boer tot zijn beleid maken. Voor zover hij dat niet doet, zal hij zichzelf ongetwijfeld tegenkomen en dus ook tegen de wettelijke kaders aanlopen. Het lijkt geen twijfel dat in de voor ammoniak gevoelige natuurgebieden de ruimte om te ondernemen op de klassieke wijze via intensiveren afneemt.

Mevrouw Slagter sprak over de rol van provinciale staten om de flora en fauna in de kwetsbare gebieden in kaart te brengen. Wij hebben met elkaar afgesproken dat de provincies dat moeten doen, maar natuurlijk houden wij er wel enig zicht op, want anders zouden wij niet weten of het een zeer gevoelig gebied is. De precieze inventarisatie van de soorten is aan de provincie. Provincies hebben daar ook alle ruimte voor en zijn naar mijn mening ook vast van plan om dat in het benodigde tempo te doen. Daarvoor zijn ook middelen beschikbaar gesteld.

Mevrouw **Slagter-Roukema** (SP): U zei dat u er wel zicht op hebt, maar ik maak mij ook wel zorgen over de coördinatie. In dat verband heb ik verwezen naar wat op dit ogenblik nogal breed wordt uitgedragen, namelijk dat decentraal mooi is, maar dat er toch wel een centrale regie zou moeten zijn, met name met het oog op de verrommeling en soms zelfs verloederling. Kunt u daar nog iets over zeggen?

Minister **Veerman**: De afgelopen periode hebben wij de rol van het middenbestuur op het gebied van de ruimtelijke ordening versterkt vanuit de gedachte: alleen centraal wat centraal moet en decentraal wat decentraal kan. Je kunt wel verschillend denken over de grenzen daartussen en ook ik ben op de hoogte van de discussie die daarover in het kader van de ruimtelijke ordening wordt gevoerd, maar of je neemt het middenbestuur serieus, of je geeft het slechts een uitvoerende rol. Wij hebben het middenbestuur serieus genomen, dat bewerktuigd en de verantwoordelijkheid voor die uitvoering gegeven. Daar zit toch de filosofie achter dat de belangenafweging beter kan geschieden door mensen die dicht staan bij degenen die de gevolgen ervan moeten ondervinden. In deze tijd van wat wel wordt genoemd bestuurlijke vernieuwing, lijkt mij het een wezenlijke stap dat wij proberen om de beslissings- en de uitvoeringsbevoegdheid zo dicht mogelijk te leggen bij degenen die daar direct de gevolgen van ondervinden, zonder daarmee het totale beeld te verstoren, zodat er versnippering of verrommeling optreedt. Ook hier gaat het weer om het zoeken naar een goede balans. Ik heb nooit de pretentie gehad en wil die ook niet hebben om in Den Haag uit te maken wat er in een specifiek gebied van de Achterhoek zou moeten gebeuren. Wel de grote lijnen en die hebben wij ook aangegeven. Ook de doelstellingen, bijvoorbeeld in het kader van de Wet investeringsbudget landelijk gebied, de wet die wij enige tijd geleden hebben besproken, zijn helder. Het is aan de provincies om daaraan gestalte te geven. Ik heb daar alle vertrouwen in.

Het is ook een uitdaging aan de provinciale besturen en als ik mij niet vergis, kunnen de burgers in Nederland daar binnenkort weer invloed op uitoefenen.

*N

De heer **Eigeman** (PvdA): Voorzitter. Ik dank beide bewindslieden voor hun beantwoording. Ik stel vast dat er aan engagement geen gebrek is.

Ik ben blij met de opmerkingen van de minister over zijn geloof in het middenbestuur. Op andere momenten heeft hij, maar ook wel de staatssecretaris, dat geloof ook naar voren gebracht. Ik ga ervan uit dat dit een oprecht geloof is.

Ik ben ook blij dat er het een en ander is gezegd over de kwaliteit van de voorliggende wetgeving. De staatssecretaris heeft met zoveel woorden gezegd dat aan de leesbaarheid aandacht moet worden besteed. Ietwat ondeugend suggereerde hij dat ook van belang is wat je erin wilt lezen. Maar zo heb ik er niet naar gekeken: ik ben echt op mijn hurken gaan zitten en heb me afgevraagd of er wel stond wat er moest staan en of het was te begrijpen. Ik concludeerde dat er wel enige uitleg nodig was en dat vond hij ook. Ik ben blij dat hij er aandacht aan wil besteden.

Blijft staan de verhouding tussen de Natuurbeschermingswet en deze wijziging van de Wav. Ik constateer een cirkel. In de memorie van antwoord wordt gezegd dat er geen strijdigheid is, dat er geen uitzondering wordt gemaakt, of eigenlijk toch weer wel, maar dat er in ieder geval voor wordt gezorgd dat het effect voor de natuur niet desastreus zal zijn; sterker nog, er zal geen nadelig effect voor de natuur optreden. De inhoudelijke afweging is te volgen, maar vanuit het oogpunt van een ordentelijke wetgeving blijven mijn vraagtekens staan. Ik wil vaststellen dat dit op zichzelf niet onacceptabel is, maar het is wel ingewikkeld gemaakt. Het is ook ingewikkeld door alle verschillende lagen van regelgeving die eraan ten grondslag liggen.

De effecten op de natuur zijn belangrijk voor ons. Uit het betoog van de staatssecretaris over het verschil tussen generiek beleid en piekbeleid blijkt een duidelijk commitment, waarvoor waardering. De minister zei oog te hebben voor de versnippering. Hij wil die tegengaan en gaat uit van het beleid op de lange termijn. Het commitment is dus duidelijk aanwezig, maar wat levert deze wetswijziging op? Draagt die wijziging werkelijk bij aan de verbetering van de natuur? Ik kom tot de conclusie dat dit niet het geval is. Natuurlijk kun je met veel woorden proberen aan te tonen dat het met die effecten allemaal wel meevalt. Hoe dan ook blijft overeind dat de pieken slecht zijn voor de kwaliteit van de natuur; hoe beperkt ook, ze doen daaraan afbreuk. Dat is van belang voor mijn uiteindelijke afwegingen. Je kunt ook gebruikmaken van andere middelen. Ik kom uit het rivierengebied dat aanligt tegen de Vijfheerenlanden. Net over de grens zijn boeren, die ook te maken hebben met kwetsbare natuurgebieden, al lang bezig om in hun bedrijfsvoering, zowel generiek als in de pieken, daarmee rekening te houden. Onder agrariërs bestaat dus wel degelijk de bereidheid om daar werk van te maken. Ik vind dat die bereidheid van boeren met deze wetswijziging

wordt ondermijnd en dat veel te gemakkelijk een andere groep boeren die nog niet in staat is om deze innovaties door te voeren, de hand boven het hoofd wordt gehouden - ik zeg het wat scherp. Een en ander betekent, alles afgewogen, dat mijn fractie uiteindelijk niet haar goedkeuring aan deze wetswijziging kan geven.

*N

Mevrouw **Slagter-Roukema** (SP): Voorzitter. Het ging allemaal zo snel, dat mijn bijdrage nog niet klaar was. Voor mijn slotwoord heb ik me laten inspireren door de nieuwjaarstoespraak van de minister van LNV, die een soort preek hield die mij aardig wat aanknopingspunten biedt; vanwege mijn achtergrond laat ik me ook graag door preken inspireren. Hij sprak van "vrijheid" en "gebondenheid" en over "behoudzucht" en "conservatisme". Mijn partij plaatste hij in de hoek van de laatste. Het voorbeeld dat hij daarbij aanhaalde, overigens ook door zijn collega Van Geel gebruikt, sprak mij niet helemaal aan: je moet namelijk ook kijken naar wie iets wil behouden en een oude man in een bejaardentehuis heeft niet veel meer voor zichzelf te wensen. In ieder geval voelen ikzelf en mijn partij ons wel gebonden aan idealen. Een van mijn idealen is: behoud het goede. En het goede is hier voor mij natuur en natuurkwaliteit.

Ik heb echter wel een open oor voor argumenten. Ook voor mijn eigen begrip was het goed om alle toelichtingen en argumenten weer eens te horen. Deze hebben mij, mijn partij en ook D66, waarvoor ik ook sprak, niet overtuigd. Wij zullen daarom tegenstemmen. Ik begrijp het nu wel beter. Toen we aan het debat begonnen, begreep ik er helemaal niets van: hoe kun je nou kiezen voor economie bij zo'n belangrijk onderwerp? In ieder geval heb ik nu begrepen dat volop inzetten op generiek beleid noodzakelijk zal zijn voor de toekomst van onze kinderen en kleinkinderen. Toch vind ik het signaal dat je hiermee uitzendt, het belangrijkste. Voor mijn gevoel is het signaal dat de kwaliteit van de ecologie soms niet of minder belangrijk is dan de kwaliteit van de bedrijfsvoering. Wij stemmen tegen want wij leggen meer de nadruk op het belang van het behoud van natuurkwaliteit.

Ik zeg dit alles wel in alle nederigheid, want bij alle complimenten die vanmiddag door de zaal zijn gegaan en wat mij betreft zeker ook met recht waren gericht aan de staatssecretaris, geldt nog steeds: wie meent te staan, zie toe dat hij niet valle.

*N

De heer **Walsma** (CDA): Voorzitter. Gelukkig wordt er zeer positief gesproken over de staatssecretaris. De minister heeft vandaag de nodige complimenten meegekregen, maar we hebben begrepen dat de staatssecretaris ook niet terugkomt als staatssecretaris voor deze portefeuille. Ik denk dat het terecht is om ook hem te bedanken voor het uitstekende werk dat hij heeft verricht en de plezierige wijze waarop wij met elkaar hebben gewerkt. Dank u wel!

*N

Staatssecretaris **Van Geel**: Voorzitter. Ik aanvaard deze positieve opmerkingen van de heer Walsma in dank. De regelgeving is ingewikkeld op twee punten: artikel 3, maar ook de samenhang tussen de Natuurbeschermingswet en de Wav. Ik zal dat niet ontkennen. We hebben, gelet op de adviezen van de Raad van State, naar middelen gezocht voor een werkbare oplossing. We menen die gevonden te hebben. Het is ingewikkeld, maar niet onjuist.

Ik vind het jammer dat na alle afwegingen twee partijen niet instemmen met dit wetsontwerp. Uiteraard hebben bewindslieden dat te respecteren, maar ik wil wel kort aangeven waarom ik dit jammer vind. Ik weet dat er in de afgelopen tien jaar rond de geurwetgeving en ammoniakwetgeving in de Tweede Kamer steeds kleine wisselende meerderheden zijn geweest, die ertoe hebben geleid dat deze dossiers geen stabiel beleidsklimaat hebben gekend. Dat is geen politiek oordeel, maar gewoon een nuchtere constatering van iemand die in de provincie heeft gestaan op een druilerige decemberdag om te proberen om zowel de geurwetgeving als de ammoniakwetgeving rond te krijgen, in samenhang met de reconstructiewetgeving die toen voor provincies toen erg belangrijk was. Ik hoop dat het feit dat men tegen gaat stemmen, niet weer zal leiden tot een nieuw beleidsklimaat in deze vierkante kilometer Den Haag en dat er eindelijk -- het zijn oneerbiedige woorden voor deze gewijde omgeving -- rust in de tent komt.

*N

Minister **Veerman**: Voorzitter. De heer Eigeman zegt dat de natuur er door dit wetsvoorstel natuurlijk uiteindelijk op achteruitgaat. Dat is niet zo. Dat is echt een misvatting. Hooguit kan hij de stelling waarmaken dat de natuur er niet in het gewenste tempo op vooruitgaat. Daarin kan ik hem eventueel gelijk geven. Hij weet uit de eerste termijn hoe ik hierover denk. Ik ga niet van deze plaats, stilzwijgend instemmend met de conclusie van de heer Eigeman. Wat hij zegt, zijn niet de feiten en feiten horen wel richtinggevend te zijn voor onze overwegingen.

De heer **Eigeman** (PvdA): Op de langere termijn bezien is er inderdaad geen sprake van achteruitgang. De vooruitgang gaat wel minder snel dan zou kunnen. Dat is gegeven de kwaliteit van ons milieu geen goede zaak. Dat is ons verschil van mening. Ik stel de staatssecretaris hopelijk gerust als ik zeg dat ook ik wil dat er stabiliteit komt in de komende tijd. Ik zeg dat, omdat het noodzakelijk is dat de ammoniaklast generiek wordt teruggebracht. Het enige waarover wij van mening verschillen is de piekbelasting. Het is mijn mening dat de natuur die minder snelle vooruitgang niet kan dragen.

Minister **Veerman**: Agrippa zei: Gij beweegt mij bijna een Christen te worden. En ik dacht zojuist al dat dat ook de vluchtroute van de heer Eigeman zou zijn: Gij beweegt mij bijna... Mevrouw Slagter geeft op haar beurt expliciet toe dat wij elkaar een eind genaderd te zijn. Het is wel jammer dat wij de laatste hobbel niet kunnen nemen en dat zij het wetsvoorstel niet zal steunen. Materieel zijn wij elkaar in ieder geval heel dicht genaderd door begrip te krijgen voor

GECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

elkaars posities. Ik respecteer natuurlijk dat zij in haar einafdwending andere prioriteiten legt.

In mijn nieuwjaarsrede heb ik gesproken over behoudzucht in de zin van: er mag niets veranderen, want dat is zo griezelig. De agrarische sector verkeert in een dynamische relatie tot de natuur. Daarmee zullen wij bij elke belangenafweging rekening moeten houden. In de afgelopen tijd heeft dat geleid tot enorme spanningen. Verder was er een groot gebrek aan communicatie en overleg. Samen met de staatssecretaris heb ik geprobeerd om bij het stankdossier, de Wav, de Natuurbeschermingswet en de Flora- en faunawet te zoeken naar een verantwoorde tussentijdse oplossing. Alles verandert namelijk voortdurend en daardoor moeten wij steeds weer andere aspecten bij onze afwegingen betrekken. Tegelijkertijd hebben wij wel geprobeerd om volstrekt duidelijk te zijn over de richting waarin wij ons bewegen.

Wij kunnen van mensen die hun brood verdienen met agrarische bedrijvigheid verlangen dat zij meegaan op die weg. Het bestuur moet zichzelf dan wel zien als een partner van degenen die deze weg moeten gaan. Wij moeten ons dus niet opstellen als een regelgevend orgaan dat mensen de wet voorschrijft, want dat leidt alleen maar tot verdeeldheid en scheiding. De enige manier om verandering in de samenleving tot stand te brengen is tot de harten van de mensen te spreken en de overheid zich als een partner van de burger te laten opstellen. Alleen daarvoor zijn bestuurders aangesteld.

De beraadslaging wordt gesloten.

Het wetsvoorstel wordt zonder stemming aangenomen.

De voorzitter: De aanwezige leden van de fracties van de PvdA, de SP, D66 en GroenLinks wordt conform artikel 121 van het Reglement van Orde aanteekening verleend dat zij geacht willen worden zich niet met het wetsvoorstel te hebben kunnen verenigen.

**

Sluiting 16.44 uur.

!Besluiten en ingekomen stukken!

*N

Lijst van besluiten:

De voorzitter heeft na overleg met het College van Senioren besloten om de plenaire behandeling van de volgende (wets)voorstellen te doen plaatsvinden op: 13 februari 2007

Wijziging van de Telecommunicatiewet in verband met het vaststellen van nadere bepalingen over het gebruik van nummers ter bescherming van de consument (30537);

Wijziging van de Wet milieubeheer ter uitvoering van verordening (EG) nr. 2216/2004 van de Commissie van de Europese Gemeenschappen van 21 december 2004 inzake een gestandaardiseerd en beveiligd registersysteem overeenkomstig Richtlijn 2003/87/EG van het Europees

Parlement en de Raad en Beschikking 280/2004/EG van het Europees Parlement en de Raad (PbEU L 386) (Uitvoeringswet EG-verordening register handel in broeikasgasemissierechten) (30639);

Wijziging van de Zeevaartbemanningwet in verband met de implementatie van richtlijn nr. 2005/45/EG van het Europees Parlement en de Raad van de Europese Unie van 7 september 2005 betreffende de wederzijdse erkenning van door de lidstaten afgegeven bewijzen van beroepsbekwaamheid van zeevarenden en tot wijziging van Richtlijn 2001/25/EG (PbEU L 255) (30684); 27 maart 2007

Vaststelling en invoering van titel 7.5 (Pacht) van het Burgerlijk Wetboek (30448).

Lijst van ingekomen stukken, met de door de Voorzitter ter zake gedane voorstellen:

1. de volgende door de Tweede Kamer der Staten-Generaal aangenomen wetsvoorstellen:

Vaststelling van de begrotingsstaat van het Huis der Koningin (I) voor het jaar 2007 (30800 I);

Vaststelling van de begrotingsstaat van de Staten-Generaal (IIA) voor het jaar 2007 (30800 IIA);

Vaststelling van de begrotingsstaat van de Raad van State, de Algemene Rekenkamer, de Nationale Ombudsman, de Kanselarij der Nederlandse Orden, het kabinet van de Gouverneur van de Nederlandse Antillen en van het kabinet van de Gouverneur van Aruba (IIB) voor het jaar 2007 (30800 IIB);

Vaststelling van de begrotingsstaten van het Ministerie van Algemene Zaken, het Kabinet der Koningin en de Commissie van toezicht betreffende de inlichtingen- en veiligheidsdiensten (III) voor het jaar 2007 (30800 III);

Vaststelling van de begrotingsstaat van Koninkrijksrelaties (IV) voor het jaar 2007 (30800 IV);

Vaststelling van de begrotingsstaat van het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (VII) voor het jaar 2007 (30800 VII);

Vaststelling van de begrotingsstaten van het Ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer (XI) voor het jaar 2007 (30800 XI);

Vaststelling van de begrotingsstaten van het Ministerie van Landbouw, Natuur en Visserij (XIV) voor het jaar 2007 (30800 XIV);

Vaststelling van de begrotingsstaat van het Gemeentefonds 2007 (30800 B);

Vaststelling van de begrotingsstaat van het provinciefonds voor het jaar 2007 (30800 C);

Vaststelling van de begrotingsstaat van het Diergezondheidsfonds voor het jaar 2007 (30800 F);

Vaststelling van de begrotingsstaat van het Waddenfonds voor het jaar 2007 (30800 H);

Wijziging van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering, de Advocatenwet en andere wetten in verband met het afschaffen van het procuraat in burgerlijke zaken en de invoering van elektronisch berichtenverkeer (Wet afschaffing procuraat en invoering elektronisch berichtenverkeer) (30815).

Deze wetsvoorstellen zullen in handen worden gesteld van de desbetreffende commissies;

GECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

---

2. de volgende regeringsmissives:

een, van de minister van Buitenlandse Zaken, ten geleide van drie fiches die werden opgesteld door de werkgroep Beoordeling Nieuwe Commissievoorstellen inzake o.a. Verordening verbod uitvoer en opslag metallisch kwik (griffiennr. 137267);

een, van alsvoren, inzake verkort BNC-fiche: emissiehandel broeikasemissierechten (griffiennr. 137266);

een, van alsvoren, ten geleide van het op 24/27 april 2006 te Paramaribo totstandgekomen verdrag tot wijziging van de op 16 oktober 1990 te Paramaribo totstandgekomen Overeenkomst tussen het Koninkrijk der Nederlanden en de Republiek Suriname inzake luchtdiensten tussen en via hun onderscheiden grondgebieden (Trb. 2006, 120), alsmede een toelichtende nota bij het wijzigingsverdrag (griffiennr. 137230);

een, van alsvoren, ten geleide van het op 24 februari 2006 te Gabarone totstandgekomen verdrag tussen het Koninkrijk der Nederlanden en de Republiek Botswana inzake de export en handhaving van socialezekerheidsuitkeringen (Trb. 2006, 89 en 142), alsmede een toelichtende nota bij het verdrag (griffiennr. 137245);

een, van alsvoren, ten geleide van het op 22 april 2005 te Londen totstandgekomen Protocol tot wijziging van de op 11 oktober 1973 te Brussel totstandgekomen Overeenkomst tot oprichting van het Europees Centrum voor weersvoorspellingen op middellange termijn (Trb. 2006, 246), alsmede een toelichtende nota bij het Protocol (griffiennr. 137246);

een, van alsvoren, inzake stand van zaken implementatie EG-richtlijnen in vierde kwartaal 2006 (griffiennr. 137284);

een, van de minister van Justitie, ten geleide van het Jaarplan Rechtspraak 2007 (griffiennr. 137241);

een, van alsvoren, inzake uitwisseling van politieke en justitiële gegevens binnen de Europese Unie (griffiennr. 137073.01);

een, van de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, inzake educatieve masteropleidingen (griffiennr. 137259);

een, van alsvoren, inzake voorhang besluit van 22 december 2006 (Stb. 24), houdende wijziging van onder meer het inrichtingsbesluit WVO, het Eindexamenbesluit vwo-havo-mavo-vbo, en het Besluit staatsexamens vwo-havo-mavo 2000 in verband met wijziging van de wettelijke bepalingen over de tweede fase van het havo en vwo (griffiennr. 137234);

een, van alsvoren, ten geleide van het advies van de Onderwijsraad "Presteren naar vermogen" (griffiennr. 137288);

een, van de minister van Financiën, ten geleide van het verslag van de Ecofin Raad van 29 en 30 januari 2007 te Brussel (griffiennr. 137172.01);

een, van de minister van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer, inzake kabinetsreactie VROM-raadadvies Stad en stijging (griffiennr. 136502.1);

een, van de staatssecretaris van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer, ten geleide van het ontwerpbesluit, houdende wijziging van het Besluit

stortplaatsen en stortverboden afvalstoffen (zeer laag radioactief afval) (griffiennr. 137296);

een, van de minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, ten geleide van de brochure "Tour de la Campagne 2006" (griffiennr. 137299);

een, van de minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, inzake Wijziging van de Wet minimumloon en minimumvakantiebijslag in verband met de invoering van bestuursrechtelijke handhaving (griffiennr. 136931).

De Voorzitter stelt voor, deze missives voor kennisgeving aan te nemen. De bijlagen zijn neergelegd op het Centraal Informatiepunt ter inzage voor de leden;

3. de volgende missives:

een, van de Nationale Ombudsman, ten geleide van een afschrift van een brief aan de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties inzake Rapport 2006/034 (griffiennr. 137247);

een, van de directeur van het Kabinet der Koningin, inzake benoeming van de heer mr. dr. J.P. Balkenende tot formateur (griffiennr. 136932.02);

een, van de Algemene Rekenkamer, ten geleide van het EU-trendrapport 2007 (griffiennr. 137297).

De Voorzitter stelt voor, deze missives voor kennisgeving aan te nemen. De bijlagen zijn neergelegd op het Centraal Informatiepunt ter inzage voor de leden;

4. de volgende geschriften:

een, van de Georgische Labour Partij, inzake presidentiële en parlementaire verkiezingen in Georgië (griffiennr. 137252).

Dit geschrift wordt van belang geacht voor de leden en plv. leden van de vaste commissie voor Buitenlandse Zaken;

een, van J. Vlam, inzake wetsvoorstel 30489 (Luchtkwaliteitseisen) (griffiennr. 137205.01).

Dit geschrift wordt van belang geacht voor de leden en plv. leden van de vaste commissie voor Milieu;

een, van F.J.M. Peeters, inzake 48-urige werkweek (griffiennr. 137255).

Dit geschrift wordt van belang geacht voor de leden en plv. leden van de vaste commissie voor Verkeer en Waterstaat;

twee, van E. Boon te Bergschenhoek, inzake klokkenluider van Bergschenhoek rioolrecht en foute jaarrekening (griffiennrs. 137250.01 en 137250).

Deze geschriften worden van belang geacht voor de leden en plv. leden van de vaste commissie voor Economische Zaken;

een, van I.C. de Rijber, inzake WWB (griffiennr. 137288);

een, van J.P.R. Petersen, inzake petitie tegen huidige dwangarbeid met hersenspoeling in Nederland (griffiennr. 137290).

Deze geschriften worden van belang geacht voor de leden en plv. leden van de vaste commissie voor Sociale Zaken en Werkgelegenheid.

De Voorzitter stelt voor, deze geschriften voor kennisgeving aan te nemen.